

Juozas Šibaila-Merainis

ĮVADAS

Žymus vokiečių hermeneutikos teoretikas, filosofas, istorikas Wilhelm Dilthey XIX amžiaus pabaigoje yra išsakęs mintį apie biografiją kaip aukščiausią istorinio ir dvasios mokslo formą, istoriografijos viršūnę.¹ Šią patosišką idėją mokslininko kolegos labai greitai sukritikavo ir paneigė. Šiandien, ko gera, galėtume teigti, jog biografijos – nelabai dažnas ir populiarus, atvirksčiai – primirštas reiškinys istoriografijoje. Dar daugiau – biografijų rašymas (priklausomai nuo būsimos biografijos *pagrindinio veikėjo* asmenybės ir veiklos) neretai atiduodamas į žurnalistų ar literatūros mokslų atstovų rankas². Šiek tiek apmaudu, turint omeny ir tai, kad Rytų Europoje, konkrečiai – kaimyninėje Lenkijoje būtent istorikai pirmieji pradėjo diskutuoti atskiros mokslinės disciplinos – biografistikos teoriniais ir metodologiniais klausimais. Šiuo metu ten yra susiformavusi dviejų rūšių istorinė biografistika – tradicinė, išsami vieno asmens gyvenimo istorija bei biografija kaip sudedamoji tiriamo objekto dalis, kai tyrinėjama ne tik asmenybė, bet ir tuo laiku vykę istoriniai, kultūriniai reiškiniai, susiję su tuo asmeniu³. Akivaizdu, jog biografija išties turi visus šansus būti svarus ir svarbus indėlis į istoriografiją.

Manytina, kad biografinio pobūdžio tyrimas galėtų būti vienas iš būdų atnaujinti, įnešti šviežumo į vienos ar kitos istoriografinės temos sampratą, taip pat – suaktualinti

tam tikrą temą plačiojoje visuomenėje ar papildyti populiarią, svarbią temą (darant prielaidą, kad žvilgsnis į istorinę problemą iš vieno asmens perspektyvos eiliniam žmogui, ne istorikui, gali pasirodyti kur kas suprantamesnis ir artimesnis).

Taigi nuspręsta parašyti vieno iš partizanų vadų Juozo Šibailos (slap. Diedukas, Merainis) biografiją. Būtent šio asmens pasirinkimą pirmiausia lėmė noras į ginkluoto pogrindžio istoriją pažvelgti ne iš vado – kario, karininko, kaip įprasta⁴, perspektyvos, o iš kiek kitos pusės – J. Šibaila buvo vienas iš kelių⁵ partizaninio karo priešaky stovėjusių mokytojų, tad, ko gera, neatsitiktinai ir laisvės kovose daugiausiai užsiėmė visuomenine, telkiamąja, propagandine veikla⁶. Viliamasi, jog pasirinkta biografinė tyrimo prieiga leis pagilinti atsakymus į keletą svarbių klausimų – kaip, kodėl buvo tampama partizanų, laisvės kovotojų vadu, kokią vietą partizaniniame kare užėmė asmuo ir asmenybė.

Tyrimo objektas: partizanų karo istorija Šibailos asmenybės veidrodyje.

Tyrimo tikslas: pasitelkiant J. Šibailos gyvenimo istoriją, į ginkluotą rezistenciją pažvelgti keliais aspektais – iš asmeninės, intelektualinės ir ideologinės perspektyvos.

Uždaviniai: aptarti nagrinėjamo asmens veiklą iki partizanavimo – sudaryti būsimą partizanų vado portretą, pamėginti atrasti veiksnius, savybes galėjusius lemti jo pasiryžimą partizanauti.

Atskleisti J. Šibailos įvaizdį, įnašą į pokario ginkluotą pasipriešinimą, taip pat – galimą asmenybės vietą ir įtaką ginkluotame pogrindyje.

Išanalizuoti programinius partizanų karo laikų J. Šibailos tekstus, nustatyti juose atsispindinčio asmeninio požiūrio ypatybes bei galimą indėlį konstruojant laisvės kovų ideologiją.

Chronologinės ribos: tyrimas koncentruojasi į J. Šibailos aktyvaus veikimo laikotarpį, nuo XX a. 3-ojo dešimtmečio, kai asmuo pradėjo savo aktyvią profesinę ir visuomeninę veiklą, iki 1953 metų, žyminčių J. Šibailos žūties metus bei sutampančių su laisvės kovų pabaiga Lietuvoje.

Istoriografijos apžvalga. Tyrimui aktualiausias istoriografijos tematika skirstytina į kelias grupes, tai: 1) (partizanų) biografija, 2) ginkluoto pogrindžio istorija bei su ja susijusi istoriografija.

1. Paskutiniuoju metu būta kelių sėkmingų, šiam straipsniui tematiškai bei chronologiškai labai artimų bandymų: A. Petrauskienė savo darbe per vieno laisvės kovotojo – Petro Bartkaus-Žadgailos gyvenimo istoriją gvildena partizaninio karo vietų sampratą ir problematiką⁷, M. Ėmužio istorinėje studijoje iš laisvės kovų dalyvės Monikos Alūzaitės asmeninės perspektyvos stengiamasi atskleisti pokario ginkluotos rezistencijos Lietuvoje ypatybes⁸. Šiame kontekste paminėtini ir pirmieji bandymai per vieno laisvės kovų dalyvio (Balio Vaičėno) gyvenimo istoriją bei rašytinį palikimą pažvelgti į Lietuvoje vykusį partizaninį karą⁹; atidžiai, nuosekliai, taigi – sėkmingai parengtos ir nuodugnios partizanų vadų – Broniaus Liesio¹⁰ bei Jono Kimšto¹¹ biografijos.

Vis dėlto nemaža dalis rezistentams skirtų biografijų, ypač parengtų pirmaisiais dešimtmečiais po nepriklausomos Lietuvos atkūrimo, dažniausiai yra ne visiškai profesionalios ir akademinės. Pasitaiko

dokumentinių esė, kuriose sunku atskirti istorinius faktus nuo autorių fantazijų, taip pat – biografijų, kurios yra tiesiog atsiminimų, nuotraukų apie tam tikrą partizanų vadą rinkiniai. Nepriklausomybės pradžioje išleistų partizanų biografijų kontekste išskirtina N. Gaškaitės-Žemaitienės knyga „Žuvusiųjų prezidentas“¹² apie Joną Žemaitį-Vytautą. Apimtimi ir panaudotų šaltinių atžvilgiu, apdorotos ir pateiktos informacijos kiekiu tai, be abejo, vienas solidžiausių tokio pobūdžio leidinių. Tiesa, reikia pastebėti, kad paties Žemaičio-Vytauto gyvenimo istorija čia tarsi išstirpsta, mat monografijoje atspindima kone visa ilga ir sudėtinga pokario antisovietinės ginkluotos rezistencijos vienijimo, centralizacijos ir veikimo istorija, kuri, kita vertus, itin aktuali ir naudinga šiam tyrimui.

Taip pat lietuviškoje istoriografijoje dažnai pasitaikanti praktika – dažniausiai trumpos ir lakoniškos laisvės kovotojų biografijos/biogramos kaip sudėtinė ginkluotam pogrindžio pasipriešinimui skirta apžvalginio (tam tikrai Lietuvos partizanų apygardai, sričiai), informacinio leidinio dalis. Būtent tokio pobūdžio leidiniuose šiuo metu ir galima aptikti biografinės informacijos apie J. Šibailą (pavyzdžiui, autorių kolektyvo paruoštame veikale „Didžiosios kovos apygardos partizanai“¹³ nedidelis biografinis straipsnelis skirtas ir mus dominančiam asmeniui¹⁴). Ko gera, šiuo atveju didžiausia problema ta, kad dauguma reikšmingų datų, faktų, net asmenybės ir išvaizdos apibūdinimai paimti iš „Laisvės kovų archyvo“ 31-ajame tome pasirodžiusio Kazio Strazdo straipsnio „Laisvės kovų ideologas“¹⁵, kurių patikimumas bei pateikimas kartais prasilenkia su akademinėmis istorijos taisyklėmis. Manytina, kad šiuos ir kitus¹⁶ biografinio pobūdžio straipsnelius apie J. Šibailą derėtų vertinti kaip labiau publicistinius, kraštotyriminius, kur remiamasi daugiausia tais pačiais keliais archyviniais dokumentais, kai kada – nela-

bai aiškios kilmės artimųjų ar bendražygių atsiminimais. Tokių darbų autorių tikslas akivaizdus – trumpai supažindinti skaitytoją su vienu iš partizanų vadų, pateikti įkvepiantį ir pasigėrėtiną vieno iš tautos herojų portretą, dažnu atveju – atiduoti asmeninę duoklę pogrindžio judėjimui. Vis dėlto minėti straipsneliai gali būti naudingi šiam darbui – kaip tam tikra kontrolės sistema, pagalba renkant bei sutikrinant daugiausia asmeninius anketinius duomenis. Be to, čia aptinkame vieną iš vos keletu J. Šibailos reikšmės viso judėjimo atžvilgiu apibūdinimų – jis vadinamas laisvės kovų ideologu¹⁷, taigi apčiuopiamas ir išryškinamas jo darbas ideologinėje plotmėje. O štai istorikas M. Pocius savo monografijoje tą patį mus dominantį asmenį apdovanoja taip pat neprastu epitetu – jo nuomone, jis buvęs vienas inteligentiškiausių pasipriešinimo vadų¹⁸. Ar jau galime džiaugtis, kad turime kažkokias numanomas J. Šibailos portreto gaires – inteligentiškasis ideologas? Ko gera, ne visai – tai tik du atskiri, gana nuspėjami paminėjimai, o ne plačiai paplitęs vertinimas, kita vertus – tai puikios, pirminės prielaidas apie tiriamąjį asmenį patvirtinančios nuorodos.

2. Ginkluoto pokario pasipriešinimo Lietuvoje istoriografija. Tenka konstatuoti, kad dar XX a. 9-ojo dešimtmečio pabaigoje, išeivijoje K. Girniaus parašyta knyga „Partizanų kovos Lietuvoje“¹⁹ iš esmės nusakė svarbiausius ginkluotos rezistencijos kaip judėjimo aspektus: aptartos ištakos, išskirtos pasitraukimo pagrindin priežastys, pasipriešinimo etapai ir jų charakteristika, centralizacijos pastangos, trumpai aptartos net ir specifiskesnės temos – tokios kaip kasdieninis partizanų gyvenimas, Vakarų intervencijos viltys, civilių žudymai. Iš principo šis darbas iki šiol nepraradęs aktualumo, jo pasiūlytos schemos sėkmingai naudojamos ir pripažįstamos jau ketvirtį amžiaus nepriklausomoje Lietuvoje. Savaime suprantama,

jog atsidarius archyvams lietuvių istorikai minėtame veikale atsiskleidžiantį partizanų karo vaizdinį praplėtė, kokybiškai papildė, pagrindė naujais faktais; aprašė laisvės kovas chronologiškai kiekvienoje apygardoje²⁰, pabandė integruoti į visos okupuotos Lietuvos istorijos kontekstą²¹, bet dviračio antrąkart neišrado, ko gera, ir nebandė išrasti – vyrauja faktografija, aptariant ginkluotą rezistenciją didžiausias dėmesys skiriamas toms pačioms, dar K. Girniaus išskirtoms potėmėms. Būta ir keletu bandymų šiek tiek kitaip arba nekanoniškai (pagrįstumo klausimo neliečiant) pažvelgti į partizanines pokario kovas. Štai B. Gailius²² ėmė kalbėti apie partizanų suvokimą ir traktavimą šiuolaikinėje Lietuvos teisinėje ir politinėje kultūroje, plačiojoje visuomenėje; bandė parodyti rezistentų pasirinkimą kovoti už valstybę kaip normalų, savaime suprantamą, tačiau kartu – ir implikuojantį aukštą politinį sąmoningumą veiksmą. Teisininko išsilavinimas autoriui leido plačiai naudoti ir interpretuoti įvairius teisinio, įstatyminio pobūdžio šaltinius, kurie, jungiami su filosofų, karo teoretikų darbuose aptinkamomis idėjomis bei šių dienų Lietuvos aktualijomis, į partizanų karą leido pažvelgti ne faktografiškai ir schematiškai, o kaip į tikrą, svarbią, reikšmingą, vientisą idėją. B. Gailiaus mintis, plėtojant pagrindinės Lietuvos partizanų valstybės koncepciją, papildė A. Petrauskienė. Išskirtina bei paminėtina ir viena naujausių laisvės kovoms Lietuvoje skirta D. Noreikos daktaro disertacija²³, iš dalies (plačiau) papildanti straipsnio pirmąjį uždavinį.

Apie šiam tyrimui aktualią partizanų kovos *viduje* buvusią ar *išorėn* skleistą ideologiją (o ne pasipriešinimo idėją kaip tokią) yra kalbėta labai trumpai ir neišsamiai, remiantis vien tik Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (toliau – LLKS) 1949 m. vasario 16 d. pasirašyta deklaracija²⁴. Dėmesio šiai problematikai trūkumą kartais mėginama

pateisinti teigiant, kad dėl susiklosčiusių sunkių sąlygų, persekiojančio „pamatinio netikrumo šešėlio“ varganoje pavergto krašto tikrovėje normali ir visavertė politinė mintis pogrindyje net nelabai galėjusi susiformuoti²⁵. Vis dėlto tam tikrų paminėjimų esama – kaip politinės minties pavyzdžiai partizanų gretose „Lietuvos politinės minties antologijoje“ pateikiamos ištraukos iš A. Ramanausko-Vanago atsiminimų²⁶, L. Baliukevičiaus-Dzūko dienoraščio²⁷ ir B. Krivicko poezijos²⁸. Keista, tačiau minėtame leidinyje net neužsimenama apie Bendrojo demokratinio pasipriešinimo (toliau – BDPS) ar Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio (toliau – LLKS) egzistavimą, deklaraciją ir kitus dokumentus. Istorikas M. Pocius savo darbe apžvelgė ir atskleidė vieną partizanų politinės minties sritį – nepriklausomos Lietuvos valstybės viziją²⁹.

Ginkluotos rezistencijos istorijai skirtos istoriografijos kontekste taip pat paminėtinas atliekamam tyrimui labai svarbus K. Strazdo veikalas, skirtas Ukmergės krašte vykusioms laisvės kovoms³⁰. Jame, skirtingai nei anksčiau minėtame biografiniame J. Šibailai skirtame straipsnyje, autorius faktografiškai kruopščiai atkuria partizaninių kovų raidą Vidurio rytų Lietuvoje.

Šaltinių apžvalga. Išskirtinos ir naudojamos trys plačios šaltinių grupės, į kurias šie suskirstyti pagal panaudą.

Pirmosios grupės šaltiniai – paties J. Šibailos rašytinis palikimas, daugiausia jo – iš ginkluotos pokario rezistencijos laikotarpio. Tai įvairūs raštai, atsišaukimai, LLKS dokumentai, tiek oficialūs, tiek asmeniniai laiški, pagrindinės spaudos straipsniai. Jie yra Lietuvos ypatingajame archyve (toliau – LYA) saugomuose fonduose, publikuotuose šaltinių rinkiniuose. Dalį oficialių, J. Šibailos kaip partizanų vado, tam tikra prasme – ideologo rašytų dokumentų galima rasti specialiai laisvės kovotojų dokumentams skirtame

šaltinių rinkinyje³¹, partizanų spaudos publikacijoms skirtame leidinyje³² (autorystė kai kuriais atvejais gali būti nustatoma remiantis kontekstu, atsižvelgiant į minčių raišką, stiliaus ypatybes). Asmeninių partizano laišku paieška – gerokai sudėtingesnė. Labiausiai tikėtina, jog jie bus pridėti prie kurio nors iš suimtų bendražygių baudžiamosios bylos, vis dėlto toks laimikis – pakankamai retas, atsitiktinis. Be to, tyrėjui, ko gera, nelenkva identifikuoti ir peržiūrėti visas galimų bendražygių bylas, o kur dar atvejai, kai jos ar bylų priedai – tiesiog dingę dėl susiklosčiusių istorinių ar kitokių aplinkybių. Negalima nepaminėti ir negausaus tyrimo objekto rašytinio palikimo iš gyvenimo nepriklausomoje Lietuvoje. Didžiąja dalimi, tai skirtingais metais rašyti gyvenimo, veiklos aprašymai, susiję su tiesiogine jo profesija, keletas išsamių dokumentų, liudijančių veiklą visuomeninėse organizacijose. Skirtingai informatyvūs, bet itin iškalbingi ir tokie šaltiniai: J. Šibailos liudijimas pažįstamo asmens teismo procese³³, taip pat – 1940 m. sovietiniame saugume, kur buvo iškviestas apklausai, paties ranka surašytas labai išsamus gyvenimo aprašymas³⁴. Manytina, kad tai, ko gera, svarbiausi šaltiniai, kurie turėtų padėti atskleisti J. Šibailos charakterio ypatybes ir vertybes. Kiti šiai grupei priskirtini šaltiniai leidžia kalbėti apie J. Šibailą kaip ideologą ir jo kuriamą ideologiją. Didžiausia šios grupės šaltinių problema yra ta, kad, kaip jau minėta, jų nėra išlikę tiek daug, kiek norėtume.

Antroji grupė – tai įvairaus pobūdžio dokumentai *apie* Šibailą, atsiradę jo gyvenimo metais arba neilgai trukus po žūties. Tai, ko gera, plačiausia šaltinių grupė, kuriai priskirtina viskas – nuo įvairių dokumentų, liudijančių apie ikipartizaninę veiklą (užsiėmimas, narystės įvairiose organizacijose pažymos bei nuveiktus darbus ten liudijantys dokumentai), veiklą 1941 m. metų

sukilimo metu (daugiausia informacijos apie tai galima rasti tam pačiam, kaip ir J. Šibaila – Balninkų sukilėlių būriui priklausių asmenų baudžiamosiose bylose), taip pat antisovietinės veiklos bendražygių apklausos protokoluose³⁵ randami faktai, asmens apibūdinimai, įvairios represinių organizacijų surašytos pažymos (atkreipiant dėmesį į tai, koks dėmesys jose skiriamas tiriamam asmeniui, kaip jis traktuojamas ir vertinamas) ir kita³⁶. Informacija, aptinkama buvusių bendražygių baudžiamųjų bylų apklausų protokoluose, vertintina kiek rezervuoti – reikia turėti omenyje jų sudarymo aplinkybes (verčiami iš lietuvių į rusų kalbą, sudaromi ne stenografuojant, o perpasakojant pagrindinę mintį, apie tai liudija ir čia aptinkamos šabloninės, sovietinės ideologijos ženklų pažymėtos frazės) bei sąlygas, priemones, kurios galimai buvo pasitelkiamos, tardant antisovietine veikla įtariamus asmenis. Reikalinga ypatinga atida, kruopštus tyrėjo darbas, kad būtų identifikuotos ir apeitos galimos grėsmės. Šiai šaltinių *apie* Šibailų grupei taip pat priskirtini ir atsiminimai³⁷, surinkti jau šiais laikais iš buvusių partizanų rėmėjų, ryšininkų ar kovos draugų. Jų patikimumą gerokai sumažina laiko nuotolis, tad į juos reikėtų žvelgti su tam tikra atsarga, kita vertus, tai, kad jų *esama* bei jose išryškėjančios tendencijos taip pat nurodo esant tam tikrą autoritetą, savybes, ir, svarbiausia, atminties tradiciją, naratyvą. Apskritai tikimasi, jog ši šaltinių grupė padės atskleisti J. Šibailą kaip veikiantį asmenį, išryškėjusius tos veiklos bruožus, taip pat – galimą asmens vietą partizaniniame judėjime.

Trečioji šaltinių grupė – įvairūs šaltiniai. Tai tarpukario mokytojų, visuomeninių organizacijų veiklą atspindintys šaltiniai, spauda³⁸, įvairaus pobūdžio pokario ginkluotos rezistencijos dalyvių rašytinis palikimas – dienoraščiai, atsiminimai, kiti dokumentai,

naudotini įvairialypiam įk kontekstinimui, padedantys suprasti, paaiškinti vieną ar kitą situaciją, galimas elgsenos priežastis (darant prielaidą, kad partizanai tam tikrais klausimais galėję turėti panašią nuomonę), iliustravimui ar kaip tik – palyginimui, skirtųjų išryškėjimui, taigi – kontrolei. Būtent jie turėtų padėti nustatyti tariamą ar tikrai buvusį J. Šibailos išskirtinumą, reikšmę partizaninio karo kontekste. Tai – pagalbinė šaltinių grupė.

BŪSIMASIS LAISVĖS KOVOTOJAS: MOKYTOJAS IR VISUOMENININKAS

Vadėnų kaime, tuometiniame Nedzingės valsčiuje, Alytaus apskrityje, prasigyvenusių ūkininkų Tomo ir Onos Šibailų šeimoje 1905 m. kovo 18 dieną gimė sūnus³⁹, tikriausiai neatsitiktinai pavadintas Juozapu (Juozu), nes kitą dieną, kovo 19-ąją, minimos Juozapinės. Tad vaikas gimdamas tarsi *atsinešė* su savimi vardą. Berniukas buvo nepamainomas tėvų padėjėjas ūkyje ir tik darbų sezonui pasibaigus, pargynus gyvulius žiemai namo, galėjęs skirti laiko mokslui. Kai po pusantrų metų mokslo rusiškoje Nedzingės pradinėje mokykloje, kurioje spėjo baigti tris skyrius, užklupo karas, J. Šibaila mokslą tęsė savarankiškai, pas daraktorius ir gimnazistus. 1919–1921 m. lankė Alytaus vidurinę mokyklą, o 1921–1922 m. – vienerių metų mokytojų kursų Alytuje⁴⁰. Tuo metu besikuriančioje valstybėje savų mokytojų itin trūko, tad reikalavimai tokioms pareigoms užimti nebuvo nei aukšti, nei juo labiau ilgi⁴¹, valstybės ekonominė būklė, akivaizdu, taip pat nebuvo pati geriausia – būsimųjų mokytojų laukė nelabai lengvos ar viliojančios darbo sąlygos. Nemažai prieš karą mokyklų patalpoms naudotų pastatų buvo gerokai nukentėję, o ir išlikę ar naujai paskirti nebuvo geros būklės. J. Šibailos mokytojavimo

pradžia tai tik patvirtina – pirmoji jo darbovietė (nuo 1922 m. gruodžio 1 d.⁴²) – Jiezno pradinė mokykla buvo tikrai apverktinos būklės: kai kuriuose languose trūko stiklų, suolai – labai seni ir aplūžę, krosnys be sklendžių, todėl mokymosi patalpa nuolat uždūmyta. Visa mokykla sudarė vieną bendrą erdvę – klasė ir mokytojų kambariai buvo „neatidalti“, be to, nebuvo sargo ir kūriko, todėl tuos darbus teko atlikti jaunam mokytojui Juozui, kuris guodėsi du mėnesius vargęs, kol suvežė mokyklai skirtas malkas iš už 5 kilometrų nuo Jiezno esančio miško⁴³. Tokios gyvenimo ir darbo sąlygos netenkino, tad J. Šibaila pasiprašė perkeltas ir kitus, 1923 m. mokslo metus, pradėjo Ryliškių pradinėje mokykloje (Merkinės valsčiuje), kur buvę šiek tiek geriau⁴⁴. Netrukus, pasikeitus švietimo įstatymams, reglamentuojantiems pradinių mokyklų mokytojų ruošimą, vėl teko sugrįžti į mokyklos suolą – 1924 m. rugsėjį J. Šibaila be egzaminų priimamas į Aukštadvario dviejų metų mokytojų kursų pirmąjį kursą⁴⁵. Išlaikęs plataus spektro baigiamuosius egzaminus (nuo lietuvių kalbos iki logikos ir psichologijos), jis 1926 m. vasarą ten baigia mokslus⁴⁶. Nuo 1926 m. rudens J. Šibaila paskiriamas į Pasodos (Ukmergės aps.) pradinę mokyklą jos mokytoju ir vedėju⁴⁷. Tai buvo pasienio (su Lenkija) regionas, tad be įprastinių, kasdieninių mokytojo darbo aktualijų ir profesinių sunkumų būta ir kalbinių – tapatybės problemų sąlygojamų trukdžių, jaučiamas tėvų nenoras leisti vaikus į lietuvišką mokyklą⁴⁸. Akivaizdu, kad tokioje darbinėje aplinkoje iš naujo mokytojo buvo tikimasi stipriai išreikšto lietuviybės puoselėtojo vaidmens, o jo asmuo ilgainiui tapo švietėjo figūra plačiąja prasme⁴⁹. Pats J. Šibaila teigė, kad su Pasodos vaikais ir jaunimu sutarė gerai, atrodo, pavykdavo juos sudominti ir užklasine veikla. Jie rengdavo įvairius vakarus, statė vaidinimus, kuriuos rodydavo ne tik vietiniams, bet ir aplinkinių

kaimų gyventojams⁵⁰. Kaip Pasodoje, taip ir vėlesnėse darbovietėse – Panoterių (1930 – 1934 m.), Staškūniškio (1934 – 1940 m.), Balninkų (1940 – 1944 m.⁵¹) pradinėse mokyklose jis aktyviai organizuodavo įvairią popamokinę veiklą. Krašto spaudoje 1935 m. minimas ir mokytojo J. Šibailos įsteigtas ir vadovaujamas muziejus: „...turintis per 1000 įvairių eksponatų, [...] 18 lietuviškų iš unijos laikų pinigų, kumštis didumo gintaro gabalą, rastą Kurklių apylinkėje. Prie muziejaus yra gamtos skyrius, kuriame renkami retesni vietos augalai.“⁵²

Švietimo srities reikalai ir aktualijos tikriausiai rūpėjo Juozui ir po darbo valandų – kai XX a. 3-ojo dešimtmečio pabaigoje jis susituokė su mokytoja Ona Augustinaite, jų namuose buvo nuolat gvildenamos įvairios pedagoginės temos. Mokytojų Šibailų šeima augino tris sūnus: Vytautą, Rimvydą ir Kęstutį⁵³.

Be sėkmingos profesinės veiklos, būsimasis partizanų vadas aktyviai dalyvavo ir visuomeninėje veikloje: 1921 m. J. Šibaila įstojo į Lietuvos šaulių sąjungą (toliau – LŠS) kandidatu, nuo 1924 m. tapo pilnateisiu jos nariu. Iš įvairių dokumentų galima identifikuoti labai aktyvų ir daugialypį jo veikimą šioje organizacijoje: pradedant privalomu dalyvavimu šaulių rikiuotės, šaudymo pratybose⁵⁴, sportinėje veikloje⁵⁵, baigiant aktyvia organizacine, kultūrine veikla⁵⁶. Už uolų darbą Šaulių sąjungos labui J. Šibaila 1928 m. gegužės 15 d. buvo apdovanotas Lietuvos nepriklausomybės medaliu⁵⁷. Savo asmeninius, vertybinius interesus – krašto apsaugą, tautiškumą, švietimą ir organizacinius gebėjimus jis galėjo įgyvendinti ne tik LŠS, bet ir dar vienoje, tarpukariu Lietuvoje itin plačiai veikusioje organizacijoje – tautinės jaunuomenės sąjungoje „Jaunoji Lietuva“. 1932 m. J. Šibaila įsteigė „Jaunosios Lietuvos“ Panoterių skyrių⁵⁸, kurio nariais įsirašė 20 asmenų⁵⁹. Pats įkūrėjas čia aktyviai veikė

sporto ir kultūrinėje srityje, rūpinosi jaunimo užimtumu ir jo tautiniu ugdymu.

Glaudžiai su veikla „Jaunosios Lietuvos“ sąjungoje susijęs ir J. Šibailos apsilankymas užsienyje – 1938 m. vasarą jis dalyvavo maždaug savaitę trukusiame tautinio – paramilitarinio – kultūrinio pobūdžio organizacijų iš visos Europos sąskrydyje Čekoslovakijoje. J. Šibaila ten vyko kaip tautinių šokių šokėjas – juos išmoko šokti dar 1937 m., o netrukus tautinių šokių mokyti ėmėsi beveik visoje Ukmergės apskrityje: triskart vedė šokių kursus valsčių instruktoriams, mokė interesantų grupes Siesikuose, Deltuvoj, pačiame Ukmergės mieste⁶⁰. Yra žinoma, kad visiškai užpildytame 20 000 žiūrovų talpinančiame Prahos stadione specialaus renginio metu 1938 m. liepos 4 d. pasirodė 32 „Jaunosios Lietuvos“ sporto organizacijos tautinių šokėjų poros⁶¹, tarp jų, tikėtina, buvo ir Juozas. Jam turėjo būti nepaprastai įdomu lankytis turistinėse Prahos ir jos apylinkių vietose, stebėti ir pačiam dalyvauti tokio masto šventėje, tad galime nuspėti, jog tada, kai po trijų mėnesių, 1938 m. rugsėjo pabaigoje Čekoslovakiją ištiko liūdnas likimas ir didžiosios Europos valstybės ją privertė priimti grobikiškus Vokietijos reikalavimus dėl Sudetų krašto, J. Šibaila turėjo jaustis asmeniškai paliestas ir sukrėstas.

Narystė oficialiose LŠS ir „Jaunosios Lietuvos“ sąjungose – ne vieninteliai ryškūs ir būtino aptarimo reikalaujantys J. Šibailos portreto štrichai. XX a. 3-ojo dešimtmečio antrojoje pusėje, neilgai trukus po 1926 m. gruodžio 17 d. įvykdyto valstybinio perversmo, voldemarininkai įsteigė prieštaringai vertinamą pagrindinę karinę – nacionalistinę organizaciją „Geležinis vilkas“⁶². Iš jos veiklos įstatymo projekto matyti, jog ši organizacija bent jau iš pradžių buvo įsivaizduota kaip turinti visapusiškai prisidėti prie valstybės apsaugos ir visuomenės gerovės – ginti Lietuvą nuo išorinių priešų ir drauge su kitais

saugumo organais palaikyti viešąją tvarką bei padėti visuomenės nelaimių metu⁶³. Tautinės apsaugos narys turėjo būti tarsi nuolat stebintis, viską matantis, viską norintis sužinoti saugumo darbuotojas, kruopščiai renkantis įvairias žinias apie įtarimą keliančius asmenis ar reiškinius⁶⁴. Archyviniai dokumentai liudija, kad 1929 m. gegužės 15 d. Panoteriuose buvo įsteigta „Geležinio vilko“ Apsaugos kuopa, kurios vadu 1929 m. birželio 1 d. paskirtas *vilkas Šibaila Juozas*⁶⁵. Vienintelis šios kuopos veiklos ir veiksnio įrodymas – prabėgus mėnesiui nuo jos įkūrimo štabą pasiekęs agentūrinis pranešimas apie nesąžiningą, mokesčius už parduotą mišką sumokėti vengiantį Panoterių valsčiaus, Pupkulių kaimo gyventoją Antaną Mackevičių⁶⁶. Toks neaktyvumas nestebina, turint omenyje, kad jau po metų – 1930 m. gegužės pabaigoje prezidentas Antanas Smetona „Geležinio vilko“ organizaciją uždraudė, tad aktyviausi jos nariai veiklą tęsė visiškai slaptai. Svarbu paminėti faktą, kad šie, toliau nelegaliai veikę asmenys, 1934 m. „Geležinį vilką“ perorganizavo į Lietuvių nacionalistų partiją⁶⁷. Neradę jokių įrodymų apie tolesnę J. Šibailos veiklą „Geležiniame vilke“ ar juolab – minėtoje partijoje, ko gera, turėtume konstatuoti, kad jam labiausiai imponavo aptartos organizacijos karinės-gynybinės, o ne politinės-ideologinės mintys ir veiklos sfera. Juo labiau kad J. Šibaila politiškai buvo palankus valdančiajai tautininkų partijai (nuo 1935 m. jis buvo priimtas į lietuvių tautininkų sąjungos Kurklių apylinkę kandidatū⁶⁸).

ŽVALGYBOS AGENTAS?

Šiuo atveju taip pat būtina paminėti ir kiek plačiau aptarti kitą J. Šibailos gyvenimo epizodą. Ar gali būti, kad nutrukus savotiškai aplinkinių stebėjimo veiklai „Geležinio

vilko“ organizacijoje tiriamasis asmuo buvo užverbuotas Valstybės saugumo departamento funkcijas atlikusios institucijos? Apie tai, kad jis įtariamas buvęs smetoninės Lietuvos saugumo agentu, rašoma J. Šibailos šeimos tremties byloje esančiame 1940 m. gruodžio 5 d. MVD darbuotojo raporte. Ten nurodoma, kad 1930–1931 m. geras J. Šibailos pažįstamas, saugumietis Lankauskas kalbino J. Šibailą dirbti saugume, tačiau jis esą nesutikęs⁶⁹. Toje pačioje byloje įsegtas mažas raštelis. Negrabiai ant tuščios seno plėšomo kalendoriaus lapelio pusės surašytas tekstas, byloje esantis prieš J. Šibailos ranka rašytą savo gyvenimo ir veiklos aprašymą, leidžia spręsti, kad tai galėję būti sovietų saugumiečio, 1940 m. žiemą išsikvietusio J. Šibailą, tardymo metu pasižymėta svarbiausia informacija, kuri teigia: „Verkė, atsikalbinėjo, [...] Lankauskas [...] su rajono šaulių vadu Venclausku primygtinai siūlė bendradarbiauti, laikė už rankų, bet jis atsakė – sąžinė neleidžia (paskutinė frazė parašyta lietuviškai ir pabraukta – aut.)⁷⁰. Sovietai ašaromis patikėjo tik tą kartą, minėtame raporte pažymėję, kad J. Šibaila nesutiko bendradarbiauti. Kituose, 1941 m. pavasario pabaigoje – vasaros pradžioje surašytuose raštuose figūruoja įtarimai, esą J. Šibaila dirbęs „buržuazinės Lietuvos saugumui“⁷¹. Jau gerokai vėliau, 1949 m. sovietinis agentas Aukštuolis, bandantis užmegzti ryšį su partizanų vadu J. Šibaila-Dieduku, savo pranešime teigė parašęs laišką asmeniui, kuris palaikė ryšius su Balninkų kaimo gyventoju Steikūnu; šio sūnus buvęs nepriklausomos Lietuvos saugumo darbuotojas ir artimai bendravęs su J. Šibaila⁷². Iš šių detalių atrodo tikėtina, kad J. Šibaila pažinojo ir palaikė vienokius ar kitokius ryšius ne su vienu tarpukario Lietuvos saugumiečiu.

1932 m. spalio pradžioje J. Šibaila buvo apklaustas savo pažįstamo Juozo Bilio, įtariamo komunistinėmis pažūromis ir veikla,

byloje. Paties ranka surašytame liudijime jis teigė su kaltinamuoju susipažinęs dar 1926 m., atvykęs į Pasodos kaimą mokytojauti. Jie bendraudavę todėl, kad J. Bilis mėgdavo pasikalbėti, padiskutuoti, be to, buvo labiausiai apsiskaitęs iš visų kaimo gyventojų. Matydamas pažįstamo susižavėjimą ir įtikėjimą komunistinėmis idėjomis, J. Šibaila bendravimo nenutraukė, atvirokščiai, ryšį, susirašinėdami laiškais, palaikė net J. Biliui išvykus uždarbauti į Kanadą. Kai jam grįžus 1931 m. vasarą netikėtai susitiko Kaune, J. Šibaila pasikvietė Bilį pasikalbėti į butą, kur tuo metu kelioms savaitėms, per kurias lankė žemės ūkio kursų, buvo apsistojęs⁷³. Suprantama, J. Šibaila buvo žingeidus, besidomintis žmogus, tad gal jam iš tiesų buvo įdomios įvairios idėjos, jų raiška, vertybinės ar politinės diskusijos, tačiau negi aplink nebuvo nuosaikesnių pokalbio draugų? Ar taip stipriai tautiškai užsiangažavusiam J. Šibailai nebuvo atgrasu klausytis pašnekovo, skaityti jo laiškus, kuriuose juodinama Lietuvos valstybė, jos valdžia ir pranašaujama netrukus įvyksianti darbininkų revoliucija⁷⁴? Nejaugi diskusijoms ir neperkalbamai pašnekovo nuomonei išsiaiškinti neužteko kelių pokalbių? Iš pradžių galbūt pedagogas dar turėjo vilčių pakeisti, paveikti J. Bilio pažiūras, tačiau jis negalėjo būti toks naivus visus penkerius metus. O gal J. Šibailos buvo paprašyta palaikyti šį ryšį?

Kad ir kaip ten buvo iš tikrųjų, dabar nustatyti sunku. Įmanoma, kad ir nebūdamas oficialiu agentu jis galėjo teikti tam tikrą informaciją žvalgybos pareigūnams. Dar viena įdomi detalė: rezistentas Vladislovas Telksnys apysakoje, paremtoje jo paties gyvenimo istorija, pasakoja, kaip XX a. 4-ojo dešimtmečio viduryje jį išsikvietė Ukmergės karo komendantas, kuris sakė gavęs pranešimą apie jaunuolio nederamas kalbas, elgesį, agitavimą prieš jaunalietuvičius. Iš pasakojime pateikiamų detalių galima suprasti, kad

pranešėjas – mokytojas J. Šibaila⁷⁵. Turimi duomenys tik patvirtina prielaidą, jog aptariamas asmuo buvo palankus ir lojalus tuometinei tautininkų valdžiai, neatmestina ir prielaida, kad minėtą politinį sekimą (jei J. Šibaila iš tikrųjų jį vykdė) ar atitinkamų institucijų informavimą jis traktavo kaip gero, sąmoningo ir tautiškai susipratusio piliečio pareigą. Svarbu paminėti, kad V. Telksnio atvejis, jo pašėpiantis pasisakymas apie jaunalietuvius – esą jaunalietuvių uniformos puikiai tinka bulviakasiui, – galėjo asmeniškai įžeisti J. Šibailą, kuris buvo Kurklių apylinkės jaunalietuvių vadas⁷⁶.

IŠBANDYMAI IR IŠŠŪKIAI OKUPACIJŲ AKIVAIZDOJE

1940 m. gruodžio 15 d. Juozą Šibailą sovietinis saugumas išsikvietė pasikalbėti apie jo veiklą nepriklausomoje Lietuvoje⁷⁷. Po tardymo, kurio metu tardomasis galimai net apsisverkė⁷⁸, abiems pusėms, ko gera, tapo aišku, jog tai ne paskutinis jų susitikimas. 1941 m. birželio 10 d. Ukmergės miesto NKGB skyriuje buvo priimtas nutarimas J. Šibailą areštuoti kaip socialiai pavojingą elementą⁷⁹. Operatyvinei grupei birželio 13 d. atvykus į Šibailų namus Ukmergės aps. Balninkų kaime Ona Šibailienė nurodė, kad vakar dienos vakare jos vyras Juozas išėjo žvejoti ir visą naktį negrįžo⁸⁰. Nors teigiama, jog J. Šibailai trėmimo pavyko išvengti per laimingą atsitiktinumą⁸¹, svarstyti tas variantas, kad artėjančią nelaimę jis nujautė, galbūt buvo įspėtas (juk turėjo tikrai platų pažįstamų ratą), todėl ir nenakvojo namuose. Galbūt tikėjosi, jog sovietiniai pareigūnai, jo neradę namie, šeimos nelies. Deja, atsitiko priešingai. Namuose likusi moteris su trimis sūnumis buvo suimti ir netrukus ištremti į Altajaus kraštą⁸². Prabėgus beveik dvejim dešimtmečiams po aptariamų įvykių to meto

liudininkas Jonas Susnys pareiškime Valstybės saugumo komitetui rašė, jog po šeimos deportacijos J. Šibaila pasidarė „nenormaliu žmogumi – čia juokdavosi, kvatodavosi ir čia pat vėl rauda, dantimis griežia.“⁸³

Ukmergės apskritis per 1941-ųjų metų birželio vidurio trėmimus patyrė bene didžiausius nuostolius lyginant su kitomis Lietuvos apskritimis. Toks okupantų elgesys sukėlė vietos gyventojų pasipriešinimą, dalis jų nedidelėmis grupelėmis pradėjo slapstytis miškuose, rengtis galimam sukilimui⁸⁴. Yra duomenų, jog po šeimos ištėmimo J. Šibaila taip pat slapstėsi miške, buvo ginkluotas⁸⁵. Taigi po geros savaitės, birželio 22 d. vokiečiams užpuolus SSRS ir prasidėjus lietuvių sukilimui, J. Šibailos įsijungimas į sukilėlių gretas atrodo savaime suprantamas.

Balninkiečių sukilėlių būryje, archyviniais duomenimis, buvo 33 asmenys, šiame sąraše – ir Juozo Šibailos pavardė⁸⁶, pagrindiniu sukilėlių vadu nurodomas buvęs šaulių būrio vadas Jonas Steikūnas, vadovavimą perėmęs iš Petro Stumbro⁸⁷. Tačiau dalis 1941 m. Birželio sukilimo liudininkų Balninkuose⁸⁸ vėliau, sovietinio saugumo apklausų metu, J. Šibailą įvardijo kaip vieną iš vadovaujančių asmenų, ėmusių telkti, burti savo pažįstamus, pirmiausia – buvusius šaulius⁸⁹.

Liudijimų apie J. Šibailos veiklą 1941 m. vasarą galima rasti buvusių Balninkų sukilėlių baudžiamojoje byloje. Yra žinoma, kad jis dalyvavo suimant bei tardant buvusius vietinius miestelio komunistus ir sovietinius aktyvistus. Taip pat, anot J. Steikūno, J. Šibailos vadovaujami buvę sukilėliai 1941 m. vasarą padėjo tuometiniam Balninkų policijos nuovados viršininkui P. Stumbrui vykdyti iš Ukmergės apskrities gautą įsakymą – visus Balninkų miestelio žydus apgyvendinti vienoje vietoje, t. y. gete. Tie patys žydai 1941 m. rugpjūtį buvo konvojuoti į Ukmergės kalėjimą, vėliau – sušaudyti keli kilometrai už miesto esančiame Pivonijos

miške⁹⁰. Bylos liudytojas Julijonas Reinartas apklausoje teigė, jog viename iš vežimų, vežančių žydus į Ukmergę, kartu su kitais sukilėliais sėdėjo ir P. Stumbras bei J. Šibaila⁹¹; svarbu ir tai, jog pats P. Stumbras patvirtino sukilėlių dalyvavimą minėtose akcijose, tačiau pažymėjo, kad šaudant žydus nei vienas iš jų nedalyvavęs⁹². Balninkų apylinkių gyventojas Ignas Kraujūnas kitoje baudžiamojoje byloje liudijo, jog 1941 m. vasarą matė ginkluotus vyrus, tarp kurių buvo ir J. Šibaila, saugančius areštuotus žydų tautybės asmenis miestelio centre⁹³.

Žinoma, galima kelti prielaidą, jog po 8–20 metų surinkti liudijimai apie J. Šibailos veiklą gali būti netikslūs arba tendencingi – sovietinis saugumas norėjęs apjuodinti partizanų vadą. Kita vertus, kai kurių buvusių sukilėlių būrio narių dalyvavimas perkeliant žydus į getą, konvojuojant juos į miestus ir/ar masinių žudynių vietas nėra istoriografijoje nežinomas reiškinys.

Įdomu, kad kraštotyrininkas K. Strazdas, pasakodamas apie tą dieną, kai buvo suimta ir ištremta Šibailų šeima, rašė: „Pamatęs ateinančius jo suimti keletą žydų, Juozas pasislėpė nedidelio miškelio tankiame lazdyno kelme ir pasiruošė gynybai, bet tie apieškoję miškelį jo nerado.“⁹⁴ Nors tikslaus savo šaltinio autorius nenurodo, bet 2001 m., t. y. anksčiau nei pasirodė K. Strazdo straipsnis, buvo užrašyti partizano Klemenso Nečiūno-Urėdo prisiminimai. Juose buvęs partizanas teigė gerai pažinojęs J. Šibailą, pabrėžė, kad jo šeimos likimas tragiškas bei pridėjo: „Prie jo šeimos trėmimo prisidėjo vietiniai žydėliai, jis pats man apie tai yra pasakojęs [...] Vėliau už tai jiems negalėjęs atleisti. Nuėjęs į Kurklių malūną vienas sutvarkė tuos žydėlius.“⁹⁵ Visiškai neaišku, apie kokį „sutvarkymą“ čia kalbėta, jokios platesnės informacijos ta tema aptikti nepavyko, tačiau akivaizdu, kad teiginys apie J. Šibailos šeimą trėmusius žydus nėra vienkartinis. Tiesa, jis, ko gera, neteisingas:

bent jau oficialiai į Šibailų namus atvykusią trėmimo grupę sudarė NKGB mokyklos kursantas Aleksandras Barsukovas, Balninkų apylinkės pirmininkas Nikodemus Šaduikis ir apylinkės sekretorius Antanas Venteris⁹⁶ – iš pavardžių nei vienas iš šių vyrų neidentifikuotinas kaip žydas. O 1941 m. liepos pradžioje Nikodemą Šaduikį J. Šibaila pats asmeniškai tardė, daug klausinėjo apie savo šeimos trėmimo aplinkybes, ir, ironiška, bet paleido – liepė eiti namo⁹⁷, taip išgelbėdamas jam gyvybę. Visi kiti suimti asmenys sukilėlių sprendimu po kelių dienų buvo likviduoti – sušaudyti Valų miške.

Po įvykusių pokyčių ir sukrėtimų tiek valstybės, tiek ir asmeniniame gyvenime nuo 1941 m. rudens J. Šibaila tęsė darbą Balninkų pradinėje mokykloje – jos mokytojo ir vedėjo pareigas užėmė iki pat 1944 m. vasaros.

Būtų galima teigti, jog 1941-ųjų metų vasaros įvykiai galėjo turėti nemažos įtakos tolesniam J. Šibailos gyvenimui ir ypač – sprendimui trauktis į ginkluotą pogrindį 1944 metais. Asmeninis kerštas sovietams, realios ginkluotos kovos patirtis, nusiteikimas kovoti, neturėjimas ko prarasti (visa šeima – Sibire), suvokimas, kad šiaip ar taip sovietai jį vis tiek nubaūs, o ir bausmė grėsė daug didesnė nei prieš tai (turint omeny ne tik veiklą 1941 m. vasarą, bet ir tai, kad, kaip teigiama, 1944 m. jis prisijungė prie Povilo Plechavičiaus suorganizuotos Vietinės rinktinės⁹⁸). Taigi sudėję visus šiuos faktorius jau turėtume įtikinamą paaiškinimą, kodėl Juozas tapo partizanu. Žinoma, nereikia atmesti ir asmeninių vertybinių jo nuostatų, galimos tarpukario Lietuvos tautinių organizacijų reikšmės, įtakų bei bendražmogiško požiūrio, kurį yra įvardinęs B. Gailius: „Jiems Lietuva buvo *ju* Lietuva ir *ju* namai, kuriuos jie gynė, kaip per amžių amžius daugybė kitų žmonių gynė kitus namus.“⁹⁹

PARTIZANŲ GRETOSE

1944 m. liepos mėnesį, kai Raudonoji armija užėmė Vilniaus kraštą ir ėmė skverbtis į Lietuvos gilumą, artimiausių – Trakų bei Ukmergės apskričių vyrai vieni pirmųjų pradėjo slapstytis miškuose ir ruoštis kovai su okupantais¹⁰⁰. Turima informacija leidžia teigti, kad J. Šibaila taip pat buvo vienas iš pirmųjų laisvės kovotojo kelią pasirinkusių vyrų. Jį pažinoję žmonės pasakojo, kad vokiečiams traukiantis, į Lietuvą grįžtant sovietams, mokytojas suorganizavo nedidelį lietuvių partizanų būrį, kurio branduolį, skirtingais liudijimais, sudarė tie patys LŠS nariai, su kuriais jis veikė 1941 m. birželį¹⁰¹, arba jo buvę mokiniai¹⁰².

Veronika Misiūnaitė, buvusi J. Šibailos mokinė, vėliau tapusi partizanų ryšininke, pasakojo, kad artėjant sovietų kariuomenei žmonės ėmė kalbėti, jog Balninkų mokytojas pasitraukė kartu su vokiečiais: „Mes netikėjome, kad taip viską gražiai suorganizuodavęs ima ir pabėga, mus palikdamas vienus.“¹⁰³ Jis ir nepabėgo, tapo partizanu. Tikriausiai neatsitiktinai pasirinko Dieduko slapyvardį – buvo baigiantis ketvirtąją dešimtį, taigi gerokai vyresnis už 1944–1945 m. sandūroje į miškus masiškai besitraukusius jaunuolius, besislepiančius nuo mobilizacijos į Raudonąją armiją, be to, partizanaudamas prie įprastų savo ūsų buvo užsiauginęs ir gana vešlią barzdą, kuri jį ne tik maskavo, bet ir šiek tiek sendino, pridėjo „diedukiškumo“. Pasakojama, jog jis buvęs pilnesnio kūno sudėjimo, neaukšto ūgio¹⁰⁴. J. Šibailos polinkis rengtis valstietišškai, avėti vyžas, susijuosti virve¹⁰⁵ taip pat atitolino jį nuo partizanokario įvaizdžio.

Represinių struktūrų dokumentuose randama informacija, kad 1944 m. rudens pradžioje J. Šibailos vadovaujamai ginkluotų rezistentų grupei priklausė apie penkias dešimtis asmenų, kurie slapstėsi daugiausia

Svaronių kaimo apylinkėse, miške. Buvo ginkluoti bent trimis rankiniais kulkosvaidžiais, granatomis, šautuvais ir rusiškais automatais¹⁰⁶. Ukmergės krašto laisvės kovų tyrinėtojo K. Strazdo duomenimis, J. Šibailos vadovaujamas dalinys priklausė didesniai ginkluoto pogrindžio organizaciniam vienetui – Balninkiečių laisvės rinktinei, jungusiai Balninkų, Kavarsko, Kurklių, Pabaisko, Šešuolių, Želvos ir Žemaitkiemio valsčių partizanus¹⁰⁷. 1944–1945 metų sandūroje joje galėjo būti iki 500 partizanų, būriai veikė daugiausia savarankiškai – susirinkusius į vieną vietą juos gana greitai būtų pastebėjusios priešoj pajėgos. Teigiama, kad būtent J. Šibaila ėmėsi rinktinės vado pareigų – su nedideliu savo vadovaujamų partizanų būriu vizituodavo stambesnius dalinius, rūpinosi ryšių su jų vadais palaikymu, aptardavo organizacinius ir kitus reikalus, ieškojo būdų optimizuoti kovą¹⁰⁸.

1944 m. gruodžio pabaigoje, dabartiniam Molėtų rajone, Ažumakio miške įvyko Ažumakio kautynės – Balninkiečių laisvės rinktinės kovos krikštas¹⁰⁹. Jose dalyvavo ir J. Šibaila – jį ir bendražygį Šmigelską-Diemedį, gruodžio 28 d. rytą grįžtančius į minėto miško apylinkėse esantį štabo bunkerį, apšaudė priešoj pajėgos. Diemedis žuvo, J. Šibailai pavyko pasitraukti gilyn į mišką, kurį laiką jis buvo atkirstas nuo rinktinės¹¹⁰. Dar vieną didelį susidūrimą su okupantais J. Šibaila laimingai išgyveno 1945 m. balandžio 22 d., kai jo būrį ir dar kelis kitus partizanų būrius, apsistojusius Molėtų valsčiuje Vilijočių kaime, užpuolė enkavėdistai¹¹¹. Abu susidūrimai su priešais J. Šibailos vadovaujamiems kovotojams susiklostė nesėkmingai, bet pats vadas, atrodo, nei per vieną iš jų rimčiau nenukentėjo.

Balninkiečių rinktinė veikė teritorijoje, priskiriamoje 5-ajam Lietuvos laisvės armijos rajonui, čia nuo 1945 m. pradžios, Jonui Misiūnui–Žaliam Velnui vadovaujant

buvo suformuota apygarda, vėliau gavusi Didžiosios kovos apygardos vardą (toliau – DKA)¹¹². Tai buvo vienas anksčiausiai tokį centralizuotą – apygardos pavidalą, įgavusių Lietuvos laisvės kovotojų organizacinių darinių. Yra žinoma, jog 1945 m. gruodžio 1 d. įsakymu Žalias velnias reglamentavo, jog nuo šiol jo vadovaujamą apygardą sudarys keturios rinktinės – A, B, C ir D. B rinktinės pagrindą sudarė balninkiečių rinktinė, jai vadovauti apygardos vadas pavedė Alfonsui Morkūnui-Plienui¹¹³, štabo viršininku tapo jo bendražygis Diedukas. Nėra tiksliai žinoma, kur buvo Plieno vadovaujamos partizanų grupės štabas, tačiau jam priklausęs laisvės kovotojas pasakojo, kad štabui vadovaujantis Diedukas retai kada jį apleisdavo – „su būriu niekur nevaikščiodavo, dirbo štabe.“¹¹⁴

Toks sėslusis „gyvenimo būdas“ J. Šibailai buvo daug priimtinesnis ir patogesnis, jis daugiau dėmesio galėjo skirti propagandinei kovos daliai – įvairių atsišaukimų kūrimui, pagrindinės spaudos leidybai. 1946 m. DKA B rinktinės štabas pradėjo leisti savo laikraštėlį, pavadintą „Tėvynei šaukiant“. Neabejotina, kad prie jo leidybos itin prisidėjo ir J. Šibaila – rūpinosi popieriumi, reikalingu jo leidybai, materialine parama, taip pat – laikraščio sklaida¹¹⁵, atliko redaktoriaus pareigas – ryšininkė Bronė Misiūnaitė prisipažino ne kartą jam perdavusi savos kūrybos eilėraščių, kuriuos Diedukas įdėdavo į pagrindžio spaudą¹¹⁶. Anot partizano Jono Zalieskos-Sauliaus, J. Šibaila, būdamas Plieno štabo viršininku, be kitų savo pareigų, dar ir kruopščiai, atidžiai ir reikliai tirdavo gautus duomenis apie prasikaltusius asmenis (civilius) – tik po to, kai tokią informaciją peržiūrėdavo Diedukas, vadas pasirašydavo sankciją: ar įtariamajam asmeniui įvykdyti mirties bausmę – sušaudyti, ar ne¹¹⁷. Taigi darbas B rinktinės, o vėliau – ir visos DKA štabe (1948 m. rugpjūtį dėl MGB provokacijų sunaikinus tikrąją Didžiosios kovos

apygardos vadovybę bei represinių struktūrų atstovams perėmus vadovavimą šiam organizaciniam vienetui, apygardos teisės buvo suteiktos B rinktinei), ko gera, buvo įvairus ir intensyvus – įvairių organizacinių, su visuomeniniu darbu susijusių klausimų, manytina, iškildavo neretai, o pareiga juos spręsti griečiausiai atitekdavo J. Šibailai.

Negalime nepaminėti ryškių ir kartais prieštaringų J. Šibailos asmenybės štrichų: nors laiške bendraminčiui mokytojui Vincui Rakučiui-Narui Diedukas pripažino esantis beatodairiškai griežtas vadas – „manęs klauso ne už gražius ir mandagius žestus, bet daugiausia už kietus žodžius, tokius veiksmus. [...] treči metai aš negirdėjau, kad iš manęs būtų išsprūdęs atsiprašymas“¹¹⁸, turėjo jis ir švelniąją asmenybės pusę. Jo asmeninė ryšininkė Eglė (Elena Palepšytė) J. Šibailą vadino ne tik kaip tarp pagrindžio dalyvių įprasta – broliu, bet ir tėveliu, jis savo ruožtu į ją kreipdavosi „dukrele“¹¹⁹, „vaikeli“¹²⁰, pats Diedukas ja taip pat, kiek leido ginkluoto pagrindžio sąlygos, labai rūpinosi. Kitus, jaunesnius bendražygius jis dažnai švelniai vadindavo „anūkėliais“¹²¹. Vis dėlto neabejotina, jog viena savybė, ko gera, ryškiausia iš visų – tai J. Šibailos autoritetas.

1948 m. gegužės 1 d. įvyko Šiaurės Rytų Lietuvos partizanų srities susirinkimas, kuriame Didžiosios kovos rinktinei atstovavo jos vadas Plienas ir štabo viršininkas Diedukas. Bendro posėdžio metu buvo pasmerkta išdavikiška Juozo Markulio-Erelio veikla, suteršusi visam ginkluotam pagrindžiui turėjusių vadovauti organizacijų įvaizdį, ir pasižadėta „ieškoti kelio visomis priemonėmis padėti centralizuotam partizanų veikimui“¹²², tų pačių metų rugpjūčio mėnesio pradžioje Rytų Lietuvos partizanų srities vadovybė į J. Žemaičio-Vytauto pastangomis organizuojamą vyriausiąją partizanų vadovybę nutarė siųsti srities vadą Joną Kimštą-Žalgirį bei DKA štabo viršininką

J. Šibailą-Dieduką¹²³. 1948 m. vasaros–rudens įvykius prisimenančių asmenų teigimu, Diedukas buvo prastos sveikatos – judėti jam buvo nelengva, nuolat skaudėjo kojas¹²⁴. Tokį partizaną siūsti į tolimą žygį (iš Rytų Lietuvos reikėjo pasiekti Žemaitiją) buvo gana rizikinga. Manytina, kad aptariamuoju atveju viską lėmė būtent J. Šibailos veikla ir potencialas – ko gera, buvo akivaizdu, kad tokio veiklaus, nemažą patirtį pagrindyje turinčio bei ne karinį, o inteligentijos sluoksnį atstovaujančio asmens gebėjimai gali būti labai naudingi perkuriant vyriausiąją partizanų vadovybę. 1948 m. lapkričio 10–12 dienomis Prisikėlimo apygardos teritorijoje (Radviliškio aps.) įvyko Vakarų ir Rytų sričių partizanų vadų posėdis, kurio metu nuspręsta tęsti vyriausiosios partizanų vadovybės kūrimą. Organizacijai paliktas senasis pavadinimas – Bendras demokratinio pasipriešinimo sąjūdis (toliau – BDPS) ir patvirtintas minimalios sudėties jo prezidiumas. BDPS Politinis sektorius pervadintas Visuomenine dalimi, o šio skyriaus viršininku laikinai eiti pareigas išrinktas J. Šibaila, pasirinkęs naują, Merainio, slapyvardį¹²⁵. 1948 m. gruodžio 12 d. nutarimu J. Šibaila paskiriamas Rytų Lietuvos partizanų srities štabo viršininku¹²⁶. 1948 m. rudenį įvykęs partizanų susitikimas bei jame dalyvavusių asmenų (J. Šibailos-Merainio, J. Žemaičio-Vytauto, P. Bartkaus-Žadgailos ir J. Kimšto-Žygūno) pasirašytas protokolas¹²⁷ buvo tarsi vėlesnio visos Lietuvos pagrindžio laisvės kovotojų vadų susirinkimo, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio (toliau – LLKS) sukūrimo ir svarbiausių jos dokumentų patvirtinimo 1949 m. vasarį pagrindas bei įžanga.

Yra žinoma, kad po minėto susitikimo J. Šibaila ir J. Žemaitis keletą savaitių kartu gyveno netoli Dvarninkų (dab. Radviliškio raj.) geležinkelio stoties įrengtoje slėptuvėje, tuomet būsimasis LLKS vadovas Vytautas su Merainiu turėjo progą pasikeisti turi-

ma informacija, pažiūromis ir galimomis pagrindžio organizacijos perspektyvomis. Tikėtina, kad tai, ką išgirdo iš keleriais metais vyresnio kolegos, ginkluotos rezistencijos centralizacijos darbą į savo rankas perėmusiam J. Žemaičiui pasirodė priimtina ir teisinga, sutapo su jo asmenine vizija – jis pasiūlė J. Šibailai paruošti pagrindžio Visuomeninės veiklos programą. Šis nedelsdamas ėmėsi darbo¹²⁸. 1948 m. gruodžio viduryje buvo gauta informacija, kad J. Žemaičio ryšininę Leonorą Grigalavičiūtę-Vidą suėmė sovietinio saugumo pareigūnai. Kadangi ji žinojo apie tuometinę Vytauto ir su juo buvusių partizanų buvimo vietą, nutarta iš ten kuo greičiau pasišalinti. Laisvės kovotojai pasitraukė į kitus žiemojimui paruoštus bunkerius¹²⁹. V. Žemaičio ir J. Šibailos keliai laikinai išsiskyrė, tačiau darbas centralizacijos klausimu tęsėsi. Iki 1949 m. vasario, kuomet jie vėl susitiko prieš visų partizanų vadų suvažiavimą, Merainis buvo spėjęs paruošti visuomeninės (politinės) veiklos programos projekto dalį, stengėsi užmegzti ryšius ir aptarti svarbiausius organizacinius, propagandinius klausimus su Vakarų Lietuvos partizanų srities vadovybe¹³⁰.

1949 m. vasario pradžioje Stanislovo Mikniaus sodyboje Minaičių k. iškastame bunkeryje prasidėjusiame Lietuvos partizanų vadų suvažiavime, be kitų apsvarstytų pagrindiniam judėjimui svarbių klausimų ir priimtų sprendimų, J. Šibaila vienbalsiai išrinktas LLKS Visuomeninės dalies viršininku (toliau – VDV)¹³¹: („Jis asmeniškai atsako už sąjūdžio narių, dalyvių ir kitų krašto gyventojų dvasinį parengimą išsilaisvinimo kovai bei lemiamam tos kovos ruoštui [...] duoda direktyvas Sąjūdžio visuomeninei veiklai, sudaro sąjūdžio visuomeninės veiklos programas bei planus, [...] kontroliuoja sąjūdžio visuomeninę veiklą¹³²“), taip pat Merainio slapyvardžiu 1949 m. vasario 16 d. pasirašė LLKS politinę deklaraciją –

dokumentą, kuris kartu su kitais aptariamajame suvažiavime ginkluotų kovotojų vadų pasirašytais raštais sudarė teisinį ir politinį Lietuvos ginkluotos pogrindžio rezistencijos pagrindą, suteikė laisvės kovoms naują (aiškiai politinį-valstybinį) pobūdį ir LLKS Tarybą įteisino kaip vienintelę teisėtą valdžią okupuotos Lietuvos teritorijoje¹³³.

Šiek tiek vėliau, 1949 m. vasario 25 d. Pietų Lietuvos partizanų vadams jau išvykus į savo veiklos rajonus, LLKS Tarybos Prezidiumas (jį sudarė pirmininkas Vytautas, nariai – Merainis, Naktis (Bronius Liesis) ir sekretorius Žadgaila (Petras Bartkus) priėmė nutarimą LLKS spaudos organą (laikraštį) pavadinti „Prie Rymančio Rūpintojėlio“, o jo redagavimą ir leidybą patikėti LLKS VDV – Merainiui¹³⁴. Taigi faktiškai nuo 1949 m. vasario J. Šibaila-Merainis tapo vienintelės teisėtos valdžios okupuotos Lietuvos teritorijoje pareigūnu, atsakingu už ideologiją ir propagandą plačiaja prasme.

Dešiniąją Merainio ranka buvo kitas LLKS Prezidiumo Tarybos pareigūnas – Bronius Liesis-Naktis. Iki 1949 m. rugpjūčio mėnesio, kol Naktis žuvo, jie dirbo kartu ranka rankon, rūpinosi spaudos, įvairių atsišaukimų bei instrukcijų siuntimu į smulkesnius organizacinius vienetus¹³⁵. Iš LLKS Pietų Lietuvos srities Visuomeninės dalies viršininko pranešimo vadovybei matyti, jog sričių pareigūnams buvo įsakyta kruopščiai surinkti ir persiųsti žinias ne tik apie ten vykdomą visuomeninę veiklą, laisvės kovotojų nusiteikimą, vidinę, moralinę būklę, bet ir kaupti medžiagą, atspindinčią gyvenimo sovietinėje okupacijoje vaizdus¹³⁶. Pats Merainis aktyviai rašydavo į pagrindinę spaudą, taip pat – atsišaukimus į laisvės kovotojus ir visus gyventojus, kuriuose ragino neprarasti dvasios stiprybės bei vilties. Viso Sąjūdžio veiklą tobulinti bei pakelti į aukštesnį lygmenį skirtoms, daugiausia – J. Šibailos sumanytoms priemonėms

pilnu pajėgumu veikti trukdė suaktyvėjusi represinių struktūrų veikla bei bendražygių netektys: žuvus B. Liesiui jo pareigas perėmė Vytautas Šniuolis-Vytvytis (kartu su Merainiu jis darbavosi Prisikėlimo apygardos štabe Mumšeliškių miške, vėliau persikėlė į Stasio Sajaus sodyboje įrengtą bunkerį). 1950 m. pradžioje partizanas Vytvytis susirgo, ilgai gydėsi ir tinkamai atlikti savo pareigų negalėjo, tuo tarpu Merainis keliavo iš slėptuvės į slėptuvę, dažniausiai nesitraukdamas iš Raseinių–Šiaulių apskričių ribų¹³⁷. Beje, ir paties Šibailos sveikata laisvės kovų pabaigoje, nuo 6-ojo dešimtmečio pradžios, buvo labai prasta – progresuojanti tuberkuliozė taip nualino ir paveikė organizmą, jog Merainis ėmė labai prastai matyti, grėsė apakimas¹³⁸. Laikytis Žemaitijoje jį vertė ir dar viena priežastis – šiek tiek pakoregavus visą LLKS struktūrą, nuo 1950 m. J. Šibaila buvo paskirtas II sekcijos, kurios būstinė buvo Jūros srityje, vadu¹³⁹ ir tapo tarsi Tarybos Prezidiumo atstovu Vakarų Lietuvos partizanų srityje.

1950 m. vasaros pradžioje buvo suimta ryšininkė Marija Pranevičiūtė-Vėtra, palaukusį ryšį tarp tuometinio Prisikėlimo apygardos vado L. Grigonio-Užpalio ir J. Šibailos¹⁴⁰. Praėjus mėnesiui po suėmimo, 1950 m. birželio 6 d. vakarinio tardymo metu jai buvo parodyta nuotrauka su keletu nukautų partizanų, tarp kurių iš žemo ūgio ir plikės ji atpažino ir įvardino J. Šibailą-Dieduką¹⁴¹. MGB darbuotojų surašytas aktas liudija, kad iš tiesų niekam nekilo abejonių, jog J. Šibaila likviduotas¹⁴². Tokios žinios netrukus pasiekė ir pogrindžio dalyvius – agentūriniai pranešimai liudija, jog apie J. Šibailos „žūtį“ žinojo ir Rytų Lietuvos partizanų vadas – J. Kimštas, taigi tikėtina, kad ir dauguma jam pavaldžių kovotojų¹⁴³. Iš J. Žemaičio-Vytauto laiško Merainiui panašu, kad ir Pietų Lietuvos partizanų vadovybė Merainį laikė žuvusiu, o A. Ramanauskas-Vanagas net pradėjo

eiti jo pareigas¹⁴⁴. Akivaizdu, kad tuo metu Vyriausiosios vadovybės atstovai negalėjo pasigirti geru tarpusavio ryšiu. Taigi nuo 1950 m. vidurio J. Šibailą žuvusiu laikė ne tik represinių struktūrų atstovai, bet ir kovos draugai, ir tai apsunkino bei lokalizavo jo partizaninę veiklą.

1951 m. antrojoje pusėje Žemaitis-Vytautas pasiūlė Merainiui judėti į Rytus, ten, kur jis gyveno iki pasitraukdamas į ginkluotą pogrindį. Taip norėta užtikrinti geresnius ryšius tarp visų sričių ir tarybos pirmininko bei suaktyvinti Sąjūdžio veiklą rytinėje šalies dalyje¹⁴⁵. Tikslių žinių apie tai, kada jam pavyko pereiti į minėtą sritį, nėra, tačiau aišku, kad beveik po metų – 1952 m. birželio pradžioje vyko LLKS Tarybos narių Rytų Lietuvos sekcijos susirinkimas, jame Merainis tarė sveikinimo žodį ir padėką visiems, prisidedantiems prie laisvės kovos, taip pat pasakė kalbą, kurioje pabrėžė tautos praeities ir istorijos svarbą esamuoju momentu – „tik skirdami joms didelį dėmesį galime išlikti žmonėmis“¹⁴⁶. Keletą dienų vykusių posėdžių metu nuspręsta, kad J. Šibaila nuo šiol eis šios sekcijos vadovo pareigas pakeisdamas J. Kimštą-Žygūną. Savo pavaduotoju Merainis paskyrė Povilą Žilį-Audrūną¹⁴⁷. Nors iš laiškų akivaizdu, kad Merainis ir toliau aktyviai siekė vykdyti savo VDV ir Rytų sekcijos vado pareigas¹⁴⁸, tačiau aplinkybės buvo negailestingos – aplink jį veržėsi KGB agentų užmesta kilpa.

1952 m. rugpjūčio pabaigoje buvo suimtas ir po kelias savaites trukusių „įvairių priemonių“ pritaikymo užverbuotas partizanų vyriausiosios vadovybės narys J. Kimštas. Jis tapo agentu Jurginu¹⁴⁹. J. Kimštui perėjus dirbti sovietinėms struktūroms, priešas ne tik perėmė nemažai svarbių dokumentų ir laiškų, bet ir daug sužinojo apie pogrindžio vadovybę, atsirado galimybė kištis į jos veiklą ir bandyti perimti vadovavimą ginkluotam pogrindžiui į savo rankas. Juo labiau kad

pasitaikė puiki proga – Vytautas (J. Žemaitis) dėl rimtų sveikatos problemų nebegalėjo eiti LLKS Prezidiumo Tarybos pirmininko pareigų. O represinių struktūrų darbuotojams buvo svarbiausia, kad į šį postą būtų išrinktas jiems dirbantis Jurginas. Deja, tai nebuvo taip paprasta. Savo agentūriniame pranešime – plane, numatančiame, kaip perimti LLKS vadovo vietą, Jurginas net pažymi, kad „Merainis visada buvo ir bus Kimšto priešas Nr. 1“, be to – jis turi daugumos LLKS Tarybos narių pasitikėjimą, tad norint perimti vadovavimą pogrindžiui, visų pirmiausia reikėtų likviduoti J. Šibailą¹⁵⁰. Tokį liudijimą turbūt didele dalimi lėmė ir asmeniškumai – juk būtent J. Šibailos siūlymu J. Kimštas buvo atleistas iš III sekcijos vado pareigų, kurios ir atitekusios tam pačiam Merainiui. Galima įtarti, kad „juoda katė“ tarp dviejų partizanų vadų buvo perbėgusi kur kas anksčiau, dar 1949 m., kai J. Kimštas sukritikavo Merainio, LLKS Visuomeninės dalies viršininko, darbo metodus, rašymo stilių. O vėliau, J. Šibailai grįžus dirbti į Rytų Lietuvą, Žalgiris kaip srities vadas, skirstęs finansinius išteklius, nutraukė jam lėšų tiekimą, šis kentė didelius nepriteklus ir vienu metu buvo net ištinęs iš bado¹⁵¹.

Padedant agentui Jurginui pradėta Merainio medžioklė – išlikę agentūriniai pranešimai, įvairūs planai bei liudijimai, kuriuose intensyviai svarstoma, kur tiksliai jis galėtų slėptis, kokia gali būti tolesnė jo veiksmų eiga ir panašiai¹⁵². Vienas iš Kimšto pasiūlytų J. Šibailos pašalinimo būdų – sukiršinti jį su kitais Tarybos nariais, šiems siunčiant melagingą, šmeižikišką informaciją apie Merainio ankstesnius poelgius ir veiklą. Praradęs asmeninį autoritetą jis turėtų kapituluoti – tapti lengvai pažeidžiamas ir sugaunamas arba pasitraukti iš pogrindžio apskritai¹⁵³. Tuo metu pačiam J. Šibailai buvęs bendražygis siuntė prielankumo kupinus laiškus, siūlydamas užmiršti bet kokius praeityje buvusius nesutarimus.

Dar viena galimybė likviduoti J. Šibailą buvo prisivilioti jį į „gimtąją“ DKA. Tam buvo pasitelktas senas Merainio pažįstamas, partizanas Povilas Puodžiūnas-Žėruolis, užverbuotas agento Mokytojo slapyvardžiu¹⁵⁴. Yra žinoma, kad ir pats Diedukas labai norėjo grįžti, kaip jis sakė, pas „savo anūkėlius“¹⁵⁵. Laimė (?), grįžimo suorganizuoti nepavyko – ryšiai tarp partizanų nuolat trūkinėjo, atėjo žiema, kai ne tik gyvenimo, bet ir judėjimo per skirtingas slėptuves ir organizacinius vienetus sąlygos tapo itin sunkios. Atrodė, kad jokie sovietų paruošti planai neveikia, tačiau 1953 m. vasarį Kėdainių rajone, Vidulaukių kaime, Jurgio Lukšio sodyboje buvo aptikta slėptuvė, kurioje slėpėsi partizanas Vincas Nevarauskas-Dobilas¹⁵⁶. Pasinaudojant iš šio partizano išgauta informacija 1953 m. vasario 11 d. suorganizuota speciali operacija, kurios metu Ramygalos rajone, Dovydų miške aptiktas bunkeris, jame buvę du partizanai likviduoti. Iš bunkeryje rastų dokumentų ir agento Jurgino (J. Kimšto) liudijimų paaiškėjo, kad nukauti asmenys – Rytų Lietuvos sekcijos, LLKS Tarybos Prezidiumo narys Juozas Šibaila ir jo pavaduotojas Povilas Žilys¹⁵⁷.

Taip pasibaigė beveik dešimtmetį trukusi Lietuvos laisvės kovotojo J. Šibailos kova. Nors jo palaikai nerasti iki šiol, bet nuopelnai valstybei, jos krašto gynybai įvertinti: 1997 m. J. Šibailai suteiktas Kario savanorio teisinis statusas, 1998 m. – Lietuvos kariuomenės pulkininko leitenanto laipsnis, 1999 m. prezidento dekretu J. Šibaila apdovanotas Vyčio kryžiaus ordino Didžiuoju kryžiumi¹⁵⁸.

MERAINIO IDEOLOGIJA IR KITAS INTELEKTINIS PALIKIMAS

Ideologija – tai pažiūrų, idėjų, vaizdinių, sąvokų sistema, išreikšta įvairiomis visuo-

menės sąvokos formomis (politinėmis pažiūromis, filosofija, menu, morale, mokslu, religija)¹⁵⁹. Paskutinėje straipsnio dalyje pamėginsime išsiaiškinti, kokie teiginiai ir sąvokos buvo J. Šibailos ideologinių tekstų pagrindas. Kam skirtas lemiamas vaidmuo bei reikšmė? Ar galime kalbėti apie J. Šibailą kaip apie neginčijamą laisvės kovų ideologą?

Tai, kad būtent J. Šibaila buvo pasirinktas pagrindiniu LLKS ideologu, mums liudija keli faktai. Visų pirmausias ir svarbiausias – 1949 m. vasario viduryje Minaičių kaime vykusiame visos Lietuvos partizanų vadų sąskrydyje Merainis daugiausia kalbėjo Sąjūdžio ideologijos klausimu. Savo kalboje jis pabrėžė, kad LLKS ideologijos pagrindu turėtų būti žmogus, kuris: „nepalinktų prieš likimą, nebūtų kitų likimo kalviu ir kartu su visa žmonija kurtų sau gyvenimą.“ Protokole užfiksuota, kad susirinkusieji asmenys J. Šibailos mintis pripažino ideologijos pagrindu¹⁶⁰. Be to, turėdami omenyje darbe jau aptartą J. Šibailos įvaizdį ir jo pateiktą laisvės kovotojų gretose neturėtume abejoti, kad išsakytuose teiginiuose atsispindi ne tik Merainio nuomonė, bet ir jo asmenybė. Jau minėta, kad dar 1948 m. pabaigoje būsimasis pogrindžio prezidentas J. Žemaitis-Vytautas J. Šibailai pasiūlė paruošti visuomeninę bei politinę būsimosios Vyriausios partizanų vadovybės programą. Galiausiai, kaip jau žinoma, ideologu jis vadinamas ir istoriografijoje¹⁶¹.

Įdomu, kad vykstant aktyviai diskusijai dėl galimų LLKS ideologijos gairių, Tarybos nariams teikiant įvairius pasiūlymus – į ką reikėtų atkreipti didžiausią dėmesį, kaip ją padaryti kuo paveikesne ir aktualesne lietuvių tautai – J. Šibaila pasisakė prieš jausmų žadinimą. Anot jo, „užsidedimas padaro žmogų gyvuliu, kuris gali eiti per motinos lavoną, o mūsų ideologijoje neturi būti to, kas reikštų žmogaus išsigimimą.“¹⁶² Taigi tokį nusistatymą galima laikyti vienu

iš esminių Merainio propaguojamos ideologijos bruožų. Atkreiptinas dėmesys, jog jis kardinaliai skiriasi nuo mums visiems įprasto įsivaizdavimo: laisvės kovą matyti kaip žygdarbį, o jos dalyvius – kaip herojus, kurie už valstybę kovėsi pirmiausia karštos širdies ir patriotiškų jausmų vedami. Todėl svarbu įvardinti, ką konkrečiai įvairiais klausimais savo ideologiniuose tekstuose sakė J. Šibaila ir koku būdu jam pavyko išlaikyti minėtą nuosaikumą?

Žinodami J. Šibailos tarpukariu propaguotą lojalumą tuometinei autoritarinei A. Smetonos ir tautininkų partijos valdžiai galėtume įtarti, kad jei kas iš 8-osios deklaracijos signatarų ir galėjo ginčytis dėl būsimos valstybės santvarkos ir valdymo, tai, ko gera, pirmiausia būtų Merainis. Tačiau akivaizdu, kad ir jis suprato buvusios sistemos klaidas ir ydingumą. J. Šibailos teigimu: „Lietuvis partizanas gyvas Lietuvos gyvenimu, dėl to jo partija vadinasi Lietuva. [...] Valdžios atžvilgiu partizanas – demokratas.“¹⁶³ Pažymėtina, kad demokratiją J. Šibaila įvardija ne tik kaip šiuolaikinio žmogaus pagrindinį gyvenimo principą, bet ir pabrėžia jos kilmę iš krikščioniškojo mokymo. Abiejų jų esmę nusako visiems puikiai žinoma tiesa – nedaryk savo artimui to, ko nenori, kad tau būtų daroma.¹⁶⁴

Pasitelkdamas Didžiosios Britanijos pavyzdį J. Šibaila akcentuoja, kaip svarbu suvokti, kad demokratijos esmė – orus žmogaus gyvenimas ir valdžia, grįsta gyventojų pasitikėjimu. Tai suprantantis minėtos šalies monarchas po kiekvienų parlamento rinkimų savo tautiečių valdymą paveda rinkimus laimėjusiai partijai¹⁶⁵. Remdamasis išaiškintu glaudžiu krikščionybės ir demokratijos ryšiu J. Šibaila teigia, kad šios pradą lietuviams „ugnimi ir kalaviju“ bandė atnešti vokiečiai, vėliau „krikščionybę mums kaip išmalda teikė“¹⁶⁶ lenkai. „Kai XX amžiaus pradžioje Lietuva į demokratinių tautų šeimą – Tautų

Sąjungą įėjo lietuviška, buvo įrodyta, kad demokratiją ir krikščionybę mūsų tauta pagaliau tinkamai įsisavino, kad šios dvi vertybės tapo neatsiejamomis nuo lietuvių gyvenimo. Dabar atėjo metas, kai esame priversti jas ginti nuo komunistų, vadinančių save naujaisiais demokratais. Kad galėtų sėkmingai pasipriešinti komunizmui, lietuvis privalo klausytis savo Dievo – „demokratinio mūsų gyvenimo visagalybės – įstatymų“¹⁶⁷. Akivaizdu, kad J. Šibaila labai rimtai traktavo įstatymo viršenybės principą, ginkluota rezistencija jam nebuvo tik akla kova už mistinę laisvę, o demokratija – tik paviršutiniškai suvokiamas žodis–burtažodis, nusakantis laimingą gyvenimą. Atvirksčiai – jų esmę Merainis, rodosi, gerai suvokė bei norėjo perteikti visiems pagrindžio dalyviams ir visuomenei. Vis dėlto tenka pripažinti, kad nagrinėti tekstai surašyti painiai, o jų skaitymas neabejotinai reikalauja ypatingos atidos, specialaus pasiruošimo, išsilavinimo, tad didžiąjai daliai tikslinės auditorijos jie galėjo būti pernelyg sudėtingi.

Žvelgiant iš asmeninės J. Šibailos perspektyvos labai svarbu pažymėti, kad galime identifikuoti Merainio politinės ideologijos slinktį nuo tautininkiškos valstybės vizijos prie krikščioniškos demokratijos. Tai turbūt galėjo lemti keli skirtingi faktoriai ar jų deriniai. Visų pirma, partizaninių kovų metu jau buvo akivaizdu, kad Smetonos taikyta valdymo sistema nepasiteisino – valstybė žlugo. Įvairios diskusijos su laisvės kovų vadais ir bendražygiais, ilgai užsitęsusi rezistencinė patirtis ir nelengva kasdienybė leido pergaltoti ir kur kas giliau reflektuoti pirmosios Lietuvos respublikos tikrovę. Be to, visą pasipriešinimo laikotarpį partizanai dairėsi į Vakarų, tikėdamiesi jų pagalbos, sekdami visas naujienas, atsklandančias iš kitapus geležinės uždangos. Neabejotina, kad tuometinė Vakarų Europos politinė konjunktūra, paremta būtent krikščioniškos

demokratijos principais, darė didelį įspūdį ir buvo suprasta kaip teisingas kelias į visavertį valstybės bei tautos gyvenimą.

Įdomu tai, kad savo straipsnyje apie LLKS programines gaires Merainis išdėstė, jog įmanomas keliais etapais vykstantis Lietuvos suvereniteto atgavimas. Jei okupantas apsigalvotų ir imtų gerbti lietuvių teisę pačiam apsispręsti dėl tolesnio valstybės valdymo, kuriam laikui susiklostytų vokiečių okupacijos metais buvusi situacija, kai veikiama buvo „su priežiūra“. Tokiu atveju, J. Šibailos nuomone, lietuviškasis sąjūdis turėtų galimybę reikštis nebe pogrindyje, o viešajame gyvenime, savo keliamomis idėjomis vesti į galutinį tikslą ir antrąjį išsilaisvinimo etapą – Demokratinę Lietuvos Respubliką. Tačiau būtina paminėti, kad patsai ideologas pripažino, jog tokio laisvėjimo keliais etapais atveju buvę LLKS nariai greičiausiai negalėtų (ir nenorėtų) aktyviai veikti, nusišalintų nuo veiklos plačiojoje visuomenėje. Naujasis sąjūdis, vedantis į visišką nepriklausomybės atgavimą ir demokratiškos valstybės atkūrimą, savo ruožtu iš pirmtako – LLKS – galėtų semtis jėgų ir įkvėpimo¹⁶⁸. Savaiame suprantama, daug geriau būtų, jei tauta iš karto, be jokio pereinamojo laikotarpio ir priežiūros gautų teisę savarankiškai veikti ir pati nuspręsti savo likimą. Tokiu atveju pati LLKS Taryba priimtų atitinkamą, Lietuvos santvarką ir tolesnę raidą reglamentuojantį įstatymą (susiklostytų situacija panaši į tą, kai Lietuvos Taryba įgalino Lietuvą išrinkti Steigiamąjį Seimą). Lietuvai visais atžvilgiais tapus laisva ir nepriklausoma valstybe LLKS darbai liks istorijai, o pati organizacija greičiausiai veiks kaip visuomeninė¹⁶⁹.

Manytina, kad pirmojo išsilaisvinimo etapo galimybė ir svarstymas yra išskirtiniai visos laisvės kovų ideologijos kontekste – LLKS veiklą ir pobūdį reglamentuojančiuose dokumentuose nieko panašaus neaptikta.

Tad gali būti, jog tai buvusi asmeninė J. Šibailos nuomonė; nėra žinoma, ką apie tai manė kiti Sąjūdžio dalyviai. Vis dėlto akivaizdu, kad Šibailos ideologiniai tekstai apie Lietuvos galimos politikos sritį iš esmės atitinka 1949 m. vasario 16 d. LLKS deklaraciją. Kartu būtina pabrėžti, kad jų savitumas, tam tikra gelmė, ginkluotame pogrindyje sudarius palankioms sąlygoms ir didesnėms intelektualinėms pajėgoms, galėjo ne tik sukelti vaisingas ir įdomias diskusijas, bet ir virsti išplėtotą, įvairiapuse laisvės kovų politinę mintimi.

1949 m. pavasarį Merainis paruošė projektą dokumento, apibūdinančio kovotojų dvasinės, visuomeninės parengties bei visuomeninės LLKS dalies uždavinius ir tikslus. Jame pabrėžiama, kad ginkluotų rezistentų skaičius, ginklai bei jų galia ir net karinė taktika nėra absoliutus pergales garantas. Visada nugalai tie, kurių dvasia patvaresnė. Dvasinių jėgų pagrindą, savo ruožtu, sudaro atkaklumas, pasiryžimas laimėti, pa(s) tikėjimas savo, bendražygių jėgomis bei pergale. Didelės įtakos dvasiniam kovotojo pasirengimui turi ir jo paties sąmoningumas, todėl kiekvienas partizanas turi būti išsamiai ir visapusiškai supažindintas su vykdomos kovos pagrindiniais tikslais bei uždaviniais. Kartu siekiama laisvės kovotojus paruošti demokratiniam žmonijos gyvenimui, tolimesniam darbui dėl nepriklausomos Lietuvos gerovės puoselėjimo ir išsaugojimo. Už dvasinį kiekvieno partizano parengimą pirmiausia yra atsakingas jo vadas, kuris kovotoją turi įkvėpti savo asmeniniu pamokančiu pavyzdžiu, taip pat organizuoti ar skatinti įvairius iškilmingų progų minėjimus, pokalbius, diskusijas, pagrindinės ar kitos auklėjamosios literatūros skaitymus ir aptarimus, o gaires ir atskirus nurodymus duoda LLKS Visuomeninė dalis¹⁷⁰. Tokio projekto parengimas ir jame akcentuojami dalykai, ko gera, labiausiai sietini ne tik

išskirtinai su J. Šibailos asmenybe ir jo požiūriu, bet ir su prasidėjusiu paskutiniuju laisvės kovų etapu, kurio metu kaip tik ir buvo pabrėžiama dvasinių jėgų telkimo, saugojimo svarba.

LLKS deklaracijoje nurodyta teigiama religijos įtaka ugdant tautos moralę¹⁷¹, o aukščiau minėtame J. Šibailos paruoštame projekte nurodoma, kad visi Sąjūdžio dalyviai privalo būti auklėjami krikščioniškosios moralės pagrindais¹⁷². Tokiu būdu įtvirtinamas glaudus partizaninių kovų ir tikėjimo ryšys, akcentuojamas ir esminis visuomeninės, dvasinės parengties šaltinis. Tai patvirtina ne tik J. Šibailos rūpesčiu sudarytas ir išleistas partizanui skirtas maldynas su būtent laisvės kovotojui skirtomis maldomis bei trumpais, religinės tematikos tekstukais¹⁷³, bet ir pasirinktas LLKS Visuomeninės dalies spaudos leidinio pavadinimas „Prie Rymančio Rūpintojėlio“. Aiškinama, kad Lietuva yra Rūpintojėlio kraštas – šalis verčiama visai žmonijai kryžiumi būti, bet jos žmonės taip lengvai nepasiduoda, savo veikla liudija, kad nebijo gyvybės paaukoti dėl kilnesnio tikslo – bendros žmonijos gerovės ir gyvenimo. Be to, teigiama leidinyje, nors okupantas ir sunaikino fizinius Rūpintojėlio pavidalus pakelėse, akivaizdu, kad Viešpats ir toliau veikia per laisvės kovotojus, ir tai galima laikyti tikru stebuklu: „Gyvasis tautos viešpats, į savo vaikų gyvenimą perėjęs, ramus savo žemės keliu keliauna ir nemarus žmogaus vardu kalba.“¹⁷⁴ Per LLKS yra išsakoma nemari Viešpaties valia, Sąjūdis yra tos valios reiškinys ir įgyvendintojas, o oficialaus jo spaudos organo užduotis – aprašyti, atskleisti viską, kas šiame krašte prie rymančio Rūpintojėlio vyksta¹⁷⁵. Būtent mesianistiniai motyvai aptariamam atveju turėję įprasminti laisvės kovas bei kelti kovotojų dvasią.

Būtina paminėti, kad toks laikraščio pavadinimas ir visa jo koncepcija susilaukė nemažai griežtos kritikos ir pasmerkimo.

Teigta, jog toks žodžių junginys tėra vien tik leidinio redaktoriaus (Merainio) asmeninė nuomonė, prasilenkianti su daugumos partizanų pažiūromis, akcentuojama, kad Sąjūdžio nariai ir visa tauta iš laisvės kovotojų laukia ir tikisi daug daugiau nei neįkvepiančio, pasyvaus rymojimo, siūloma pasirinkti arba konkurso būdu išrinkti labiau karinės organizacijos spaudos organui derantį ir kovos dvasią žadinantį pavadinimą, pavyzdžiui – „Už tėvų žemę“, „Kovų keliais“ ar panašiai¹⁷⁶. Tačiau leidinys taip ir liko nepervadintas. Partizaninės kovos toliau buvo vaizduojamos pirmiausia kaip Viešpaties valios įgyvendinimas, ko gera, neatsitiktinai jos įvardijamos ir kaip Kryžiaus žygis prieš komunizmą, turintis Lietuvai atnešti Priskelimą. Ginkluotiems rezistentams linkima, kad kovoje juos visų pirmiausia lydėtų dieviškoji, nemari prigimtis – gebėjimas atleisti savo artimui¹⁷⁷.

Atskirai aptartinas ir J. Šibailos tekstuose propaguojamas požiūris į lietuviškąją gyvenimo kultūrą. Ši, jo teigimu, lietuviams padėjo pasukti demokratinį žmogaus gyvenimo keliu, susivokti esant atsakingam už save ir savo valstybę, nepasiduoti kelis amžius besitęsusiems priešų bandymams pavergti. Senelių sektos pasakos, mintos mįslės, priežodžiai, patarlės, dainuotos dainos, darbo įrankiai – visas šis materialus ir nematerialus kultūrinis paveldas, tautinis menas buvo ir yra pagrindas, leidžiantis Lietuvai išlikti lietuviška¹⁷⁸. Čia labai aiškiai identifiukuotinas tarpukario metu puoselėtas ir išgalėjęs vienareikšmiškas požiūris į senąją mūsų kultūrą kaip ypatingą lietuviybės židini¹⁷⁹. Tai nestebina žinant Merainio profesiją, veiklą smetoninėje Lietuvoje. Turint visa tai omenyje turbūt net ir negalima tikėtis bent kiek kitokio požiūrio.

Viena iš pagrindinių su partizanais siejamų sąvokų tikriausiai yra žodis „laisvė“. Todėl įdomu pastebėti, kad šis žodis J. Šibailos teks-

tuose pasitaiko retai, juo nėra piknaudžiaujama, nekalbama apie apie beatodairišką laisvės siekį, nei apie laisvę kaip atsakymą į visus kylančius klausimus, kovos esmę ir prasmę. Ideologas šiuo atveju eskaluoja daugiausia pasiaukojimo dėl didesnio gėrio temą. Partizaninis karas vaizduojamas kaip kova su komunizmu, kova už savo Dievą (plačiąja prasme) ir demokratiją. Nors vis dėlto turėtume pripažinti, kad demokratija šiuo atveju ir suvokiama kaip laisvė – savarankiškai priimti sprendimus, būti atsakingam už visą tautą ir valstybę. Tačiau šiuo atveju J. Šibaila pasirinko kiek kitokį, neįprastą, sudėtingesnį savo idėjų raiškos būdą, kuris ne visada buvo priimtinas ir suprantamas jo bendražygiams. Tikėtina, kad didžiąjai jų daliai norėjosi kur kas paprastesnių, primityvesnių formuluočių, labiau „keliančių dvasią“ ir tinkančių kariams-herojams. Merainis tuo tarpu į laisvės kovas bandė žvelgti iš siek tiek intelektualesnės, moralinės perspektyvos.

IŠVADOS

Tyrimo metu nustatyta, kad aptariamąjį, vieno iš laisvės kovų vadų – Juozo Šibailos – atvejį galime laikyti neatsitiktiniu asmens įsijungimu į partizanines kovas. Tokį jo sprendimą greičiausiai lėmė kelių grupių tarpusavio veiksniai. Pirmiausia – tautinės ir kultūrinės vertybės, nuostata valstybės gynybos klausimu. Juos įrodo profesinė (mokytojo) veikla bei aktyvus dalyvavimas įvairiose visuomeninėse organizacijose: Lietuvos šaulių sąjungoje, Lietuvos tautinio jaunimo sąjungoje „Jaunoji Lietuva“, taip pat galimas bendradarbiavimas su Lietuvos žvalgyba, vietinių sukilėlių būrių 1941 m. organizavimas, narystė Vietinėje rinktinėje. Manytina, kad lemtingam sprendimui tapti partizanau daug įtakos turėjo ir grynai asmeninės priežastys – keršto sovietams už ištremtą

šeimą troškimas, suvokimas, kad nebėra kur trauktis – okupantų represinių struktūrų taikiklyje J. Šibaila kaip nepatikimas socialinis elementas, buvo nuo 1940 metų. Įvykus reokupacijai jam grėsė teismas ir mirties bausmė už dalyvavimą persekiojant sovietinius aktyvistus bei kitą 1941 m. vasarą vykdytą veiklą. Savo gyvenamųjų vietų apylinkėse J. Šibaila – mokytojas ir aktyvus tautiškumo propaguotojas – turėjo didelį autoritetą, kurį visuomet stengėsi išsaugoti ir pateisinti, tad jo ankstyvas prisijungimas prie ginkluotų rezistentų, pirmųjų partizanų būrių organizavimas atrodo dėsningas.

Didžiąją dalį J. Šibailos partizanavimo laiko užėmęs darbas įvairių pagrindžio struktūrų štabuose, kur jis rūpinosi spaudos, atsišaukimų leidyba, įvairių centralizacijai būtinų dokumentų ar jų projektų ruošimu, sėkmingi bandymai į laisvės kovas įtraukti kuo daugiau mokytojų, taip pat – asmeninės jo korespondencijos analizė leidžia teigti, kad šis asmuo puikiai suvokė visuomeninio, ideologinio-intelektualinio dėmens laisvės kovose svarbą ir reikšmę. Išoriniai atributai, tokie kaip netipiški laisvės kovotojui Dieduko, Merainio slapyvardžiai, paprastą valstietį primenantį išvaizda leidžia manyti, kad kario-didvyrio įvaizdis jam buvo svetimas. Jis buvo griežtas, autoritetingas ir gerbiamas partizanų vadas, su savo bendražygiams gebėjęs užmegzti artimus, šeimyniškus ryšius. J. Šibailos reikšmė ir svarba pokario ginkluotame pogrindyje neginčijama.

Savo ideologiniuose tekstuose J. Šibaila-Merainis daugiausia kalbėjo apie politinius LLKS siekius ir moralinę-dvasinę kovos pusę. Šias sritis, jo teigimu, sieja glaudūs demokratijos ir krikščioniškosios moralės ryšiai. Lietuvių partizaninį pasipriešinimą sovietams jis buvo linkęs traktuoti pirmiausia kaip Viešpaties nulemtą ir įkvėptą kovą už visos žmonijos gerovę. Išnagrinėjus šios srities rašytinį J. Šibailos palikimą bei tai,

kaip jį vertino pagrindžio nariai, teigtina, kad, viena vertus, dauguma juose eskaluojamų vertybių ir sąvokų, ko gera, yra pamatinės, neatsiejamos nuo ginkluotos pokario rezistencijos, kita vertus, jų pateikimas ir pasirinktos raiškos priemonės daugumai partizanų dažnai atrodė sunkiai suprantamos, nepriimtinos. Gali būti, kad didelė dalis

partizanų, skirtingai nei J. Šibaila, laisvės kovas įsivaizdavo kaip tiesiog pagrindžio narių karą už valstybę, o ne už asmens laisvę. Taigi nors minėti Merainio tekstai buvo svarbūs ir vertingi, kai kuriais atvejais negalima teigti apie jų didelį poveikį eilinio partizano ar paprasto valstiečio pasaulėžiūrai.

Nuorodos

- ¹ Z. Norkus, *Istorika*, Vilnius, 1996, p. 147.
- ² Brian Roberts, *Biographical Research*, Buckingham, 2002, p. 30, 57.
- ³ I. Jakimavičiūtė, *Biografistikos samprata Lietuvos ir užsienio tyrėjų darbuose*, Knygotyra, t. 51, Vilnius, 2008, p. 109, 111.
- ⁴ K. Girnius, *Partizanų kovos Lietuvoje*, Vilnius, 1990, p. 258–259.
- ⁵ E. Žilytė, *Lietuvos partizanų vadų kolektyvinė biografija* [bakaluro darbas], Vilniaus universitetas, 2014, l. 27.
- ⁶ J. Šibaila dirbo B rinktinės, Rytų Lietuvos partizanų srities štabuose, kur koncentravosi ties spaudos leidyba, propaganda ir pan. Vėliau, ginkluoto pagrindžio centralizacijos procesui įgaunant pagreitį, buvo atsakingas už vyriausiosios vadovybės – Bendro demokratinio pasipriešinimo, Lietuvos laisvės kovos sąjūdžio visuomeninių dalių veiklą, in: *Juozas Šibaila-Merainis (1905-1953)*, [interaktyvus], in: <http://genocid.lt/muziejus/lt/749/a/> (2016 01 11).
- ⁷ A. Petrauskienė, *Laisvės kovotojas ir vieta: kitoks partizanų vado Petro Bartkaus pasakojimas*, Genocidas ir rezistencija, 2016, p. 51–67.
- ⁸ M. Ėmužis, *Partizanė: Monika Alūzaitė – moteris laisvės kovose*, Vilnius: Baltos lankos, 2020.
- ⁹ D. Noreika, *Balys Vaičėnas: partizano asmuo ir kova*, Balys Vaičėnas, *Partizano sąsiuviniai. Loko rinktinės vado dienoraštis, laiškai, manifestaciniai tekstai*, Vilnius, 2013, p. i–xlii; M. Jurkutė, *Balio Vaičėno rašytinis palikimas*, Ibid., p. xliii–lx.
- ¹⁰ M. Jurkutė, *Bronius Liesis-Naktis*, Genocidas ir rezistencija, Nr. 2, 2019, p. 95–112.
- ¹¹ M. Pocius, *Jonas Kimštas-Žalgiris – asmenybės ir biografijos bruožai*, Genocidas ir rezistencija, Nr. 2, 2020, p. 102–124.
- ¹² N. Gaškaitė-Žemaitienė, *Žuvusiųjų prezidentas*, Vilnius, 2005.
- ¹³ S. Abromavičius, K. Kasparas, R. Trimonienė, *Didžiosios Kovos apygardos partizanai*, Kaunas, 2007.
- ¹⁴ Ten pat, p. 369–374.
- ¹⁵ K. Strazdas, *Lietuvos laisvės kovos ideologas*, Laisvės kovų archyvas, 2002, t. 31, Kaunas, p. 149–179. Straipsnio autorius Kazys Strazdas – buvęs KTU Silikatų technologijos katedros docentas, buvęs partizanų būrio ryšininkas, todėl išėjęs į pensiją jis renka informaciją apie savo krašto kovotojus.
- ¹⁶ Informacijos apie J. Šibailą-Merainį galima rasti įvairaus pobūdžio informaciniuose leidiniuose, brošiūrose, dažniausiai skirtose partizanų vadams, 1949 m. vasario 16 d. Lietuvos kovos sąjūdžio deklaracijos signatarams.
- ¹⁷ K. Strazdas, *Lietuvos laisvės kovos ideologas...*, p. 149.
- ¹⁸ M. Pocius, *Kita mėnulio pusė: Lietuvos partizanų kova su kolaboravimu 1944–1953 metais*, Vilnius, 2009, p. 284.
- ¹⁹ K. Girnius, *Partizanų kovos Lietuvoje...*
- ²⁰ N. Gaškaitė, Dalia Kuodytė, A. Kašėta, B. Ulevičius, *Lietuvos partizanai 1944 – 1953 m.*, Kaunas, 1996.
- ²¹ *Lietuva 1940–1990: okupuotos Lietuvos istorija*, vyr. red. A. Anušauskas, Vilnius, 2007, p. 311–363.
- ²² B. Gailius, *Partizanai tada ir šiandien*, Vilnius, 2006.
- ²³ A. Petrauskienė, *Lietuvos partizanų pagrindžio valstybės bruožai*, Tautosakos darbai, Nr. 53, 2017, p. 155–174.
- ²⁴ D. Kuodytė, *Ginkluotos rezistencijos politiniai ir ideologiniai ypatumai, Pilietinis pasipriešinimas Lietuvoje ir Lenkijoje: sąsajos ir ypatumai, 1939–1956*, ats. red. A. Anušauskas, Vilnius, 2004.
- ²⁵ V. Radžvilas, *Egzistencinės kovos laukas: okupuotos Lietuvos politinės minties kontūrai ir pamokos*, Lietuvos politinės minties antologija, III t.:

Politinė mintis Lietuvoje 1940–1990 m., Vilnius, 2013 p. 18, 19.

²⁶ *Lietuvos politinės minties antologija*, III t., p. 70–75.

²⁷ Ten pat, p. 63–69.

²⁸ Ten pat, p. 76–81.

²⁹ M. Pocius, „Partizanų nepriklausomos Lietuvos valstybės vizija“, Lietuvos istorijos studijos, Nr. 1, 2020, p. 141–163.

³⁰ K. Strazdas, *Ukmergės krašto laisvės kovų ke- liais*, Kaunas, 2011.

³¹ *Laisvės kovos 1944–1953 m.*, sud. D. Kuodytė ir A. Kašėta, Kaunas, 1996.

³² *Partizanai apie politiką, pasaulį ir save*. 1944–1956 m. partizanų spaudos publikacijos, sud. N. Gaškaitė-Žemaitienė, Vilnius, 1998.

³³ Liudininko Juozo Šibailos kvotos protokolas Juozo Bilio byloje, 1932 m. spalio 1 d., LCVA, f. 507, ap. 66, l. 14.

³⁴ Juozo Šibailos gyvenimo ir veiklos aprašymas, Balninkai, 1940 m. gruodžio 15 d., LYA f. V-5, ap. 1, b. 37005, l. 13–14.

³⁵ Šaltiniai: LYA, f. K-1, ap. 58.

³⁶ Čia daugiausia omenyje turimi įvairūs operatyviniai dokumentai, LYA, f. K-30, ap. 1.

³⁷ Daugiausia naudotasi laisvės kovų dalyvių atsiminimais, esančiais keliuose Romo Kauniečio sudarytuose leidiniuose.

³⁸ Peržiūrėti Ukmergės krašto laikraščiai: „Rytų Lietuva“ (1932–1935 m.), „Aukštaičių žemė“ (1937 m.) bei iš dalies Ukmergės kraštui skirtas „Mūsų kraštas“ (1935–1938 m.), kai kurie LŠS laikraščio „Trimitas“ numeriai.

³⁹ 1905 m. kovo 20 d. įrašas Nedzingės RKB gimimo metrikų knygoje, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. 1679, ap. 1, b. 16, l. 178–179, Lietuvos valstybės istorijos archyvas, f. 1679, ap. 1, b. 16, l. 178–179.

⁴⁰ Juozo Šibailos gyvenimo ir veiklos aprašymas, Balninkai, 1940 m. kovo 15 d., LYA f. V-5, ap. 1, b. 37005, l. 13.

⁴¹ S. Kaubrys, *Lietuvos mokykla 1918–1939 m.: galios gimtis*, Vilnius, 2000, p. 183.

⁴² Juozo Šibailos tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 14637.

⁴³ Juozo Šibailos gyvenimo ir veiklos aprašymas, Balninkai, ..., l. 13.

⁴⁴ Ten pat.

⁴⁵ Aukštadvario mokytojų kursų vedėjo raštas, 1924 09 06, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2054, p. 41–42.

⁴⁶ Aukštadvario mokytojų kursų 1926 m. išleidžiamųjų egzaminų laikymo protokolai, 1926 05 22 – 1926 06 19, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 2098, l. 74–91.

⁴⁷ Juozo Šibailos tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 14637.

⁴⁸ Ukmergės aps. pradžios mokyklų inspektoriaus raportas Švietimo ministerijai, Ukmergė, 1929 10 18, LCVA, f. 391, ap. 3, b. 1501, l. 265.

⁴⁹ S. Kaubrys, *Lietuvos mokykla 1918–1939 m....*, p. 193.

⁵⁰ Juozo Šibailos gyvenimo ir veiklos aprašymas, Balninkai..., l. 14.

⁵¹ Juozo Šibailos tarnybos kortelė, LCVA, f. 391, ap. 10, b. 14637.

⁵² *Iš Ukmergės padangės*, Mūsų kraštas, 1935 m., Nr. 6, p. 6A.

⁵³ LGGRTC archyvas, b. Š-61.

⁵⁴ Šaulių būrių lankymo lapelis Nr. 20, LCVA, f. 561, ap. 6, b. 698, l. 7, LŠS VI-tos rinktinės 13-ojo šaulių būrio susirinkimo protokolas, Panoteriai, 1927 10 23, LCVA, f. 561, ap. 6, b. 649, l. 133.

⁵⁵ LŠS VI rinktinės 13-ojo šaulių būrio susirinkimo protokolas, Panoteriai, 1927 10 23, LCVA, f. 561, ap. 6, b. 649, l. 133.

⁵⁶ LŠS VI rinktinės 13-ojo šaulių būrio susirinkimo protokolas, Panoteriai, 1927 11 27, LCVA, f. 561, ap. 6, b. 649, l. 152. Prašymas LŠS VI rinktinės vadui, Panoteriai, 1929 01 30, LCVA, f. 561, ap. 6, b. 673, l. 184, LŠS VI rinktinės 13-ojo šaulių būrio susirinkimo protokolas, Panoteriai, 1929 11 03, LCVA, f. 561, ap. 6, b. 674, l. 42.

⁵⁷ Juozo Šibailos tarnybos kortelė.

⁵⁸ Steigiamojo susirinkimo protokolas, Panoteriai, 1932 05 09, LCVA, f. 954, ap. 1, b. 370, l. 31.

⁵⁹ Ukmergės rajono Panoterių skyriaus narių sąrašas, 1932 05 09, LCVA, f. 954, ap. 1, b. 370, l. 30.

⁶⁰ Juozo Šibailos gyvenimo ir veiklos aprašymas, Balninkai...l. 14.

⁶¹ K. Tumas, „X Sakalų sulėkimas Prahoje“, Trimitas, 1938 m., Nr. 29, p. 709, 710, Trimitas, 1938 m., Nr. 30, p. 726.

⁶² G. Lučinskas, *Pogrindinė „Geležinio vilko organizacija...*, p. 11.

⁶³ Tautos apsaugos „Geležinis vilkas“ įstatymas. Projektas, LCVA, f. 378, ap. 7, b. 486, l. 86.

⁶⁴ Tautos apsaugos „Geležinis vilkas“ vyr. štabo instrukcija, Nr. 3, LCVA, f. 563, ap.1, b. 2, l. 4.

⁶⁵ Raportas Tautos apsaugos „Geležinis vilkas“ Ukmergės grupės štabui, LCVA, f. 563, ap. 2, b. 147, l. 40, Tautos apsaugos „Geležinis vilkas“ Ukmer-

gės grupės štabo įsakymas, Ukmergė, 1929 06 01, LCVA, f. 563, ap. 2, b. 147, l. 142.

⁶⁶ Tautos apsaugos „Geležinis vilkas“ Ukmergės grupės Panoterių kuopos agentūrinis pranešimas, Panoteriai, 1929 06 27, LCVA, f. 563, ap. 2, b. 152, l. 201.

⁶⁷ Gintaras Lučinskas, *Pogrindinė „Geležinio vilko organizacija...“*, p. 11–12.

⁶⁸ Lietuvių tautininkų sąjungos žinynas, Nr. 11, 1935 01 08 LCVA, f. 554, ap. 1, b. 34, l.131.

⁶⁹ MVD raportas, Ukmergė, 1940 12 15, LYA, f. V-5, ap.1, b. 37005, l. 12.

⁷⁰ Raštelis, LYA, f. V-5, ap.1, b. 37005, l. 11.

⁷¹ MVD pranešimas, Ukmergė, 1941 05 26, LYA, f. V-5, ap.1, b. 37005, l. 1, MVD nutarimas, Kaunas, 1941 06 05, LYA, f. V-5, ap.1, b. 37005, l. 2–3.

⁷² Agento „Aukštuolio“ agentūrinis pranešimas (kopija), 1949 m., LYA, f. K-30, ap. 1, b. 210, l. 280.

⁷³ Liudininko Juozo Šibailos kvotos protokolas, LCVA, f. 507, ap. 1, b. 66, l. 14.

⁷⁴ Ten pat.

⁷⁵ V. Telksnys, *Prašiau sušaudyti*, Kaunas, 2006, p. 87–88.

⁷⁶ NKGB nutarimas areštuoti, Balninkai, 1941 06 11, LYA, f. V-5, ap. 1, b. 37005, l. 4.

⁷⁷ Juozo Šibailos gyvenimo ir veiklos aprašymas, Balninkai..., l. 13.

⁷⁸ Raštelis, LYA, f. V-5, ap.1, b. 37005, l. 11.

⁷⁹ NKGB nutarimas areštuoti..., l. 4.

⁸⁰ Trėmimo grupės protokolas, 1941 06 13, LYA, f. V-5, ap. 1, b. 37005, l. 24.

⁸¹ K. Strazdas, *Mokytojas plk. Juozapas Šibaila, Prie Piršeno ir Alaušų*. Balninkai (straipsnių rinkinys, sud. J. Aukštaitis), Kaunas, 2008, p.175.

⁸² Archyvinė LTSR VRM pažyma Onai Šibailienei, LYA, f. V-5, ap. 1, b. 37005, l. 42.

⁸³ Juozo Susnio pareiškimas Valstybės saugumo komitetui, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 46354/3, t. 1, l. 225.

⁸⁴ *Lietuvių tautos sukilimas 1941 m. birželio 22–28 d.*, autorių kolektyvas, Vilnius, 2011, p. 347.

⁸⁵ Petro Stumbro tardymo protokolas, 1960 01 10, Vilnius, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 46354/3, t.1, l. 141 atv.

⁸⁶ Balninkų grupės partizanų sąrašas, LCVA, f. R-688, ap. 1, b. 1, l. 17.

⁸⁷ *Lietuvių tautos sukilimas...*, p. 350-351.

⁸⁸ Julijono Reinarto pareiškimo protokolas, 1959 07 24, Ukmergė, LYA, f. K-1, ap. 58,

b. 46354/3, t. 1, l. 4, Juozo Steikūno tardymo protokolas 1959 12 19, Vilnius, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 46354/3, t.1,l. 56, Juozo Susnio liudininko tardymo protokolas, 1959 12 22, ten pat, f. K-1, ap. 58, b. 46354/3, t. 1, l. 219, Rapolo Aukštuolio liudininko tardymo protokolas, 1960 02 18, ten pat, f. K-1, ap. 58, b. 46354/3, t. 1, l. 250 atv. ir kt.

⁸⁹ Stepono Urbanavičiaus apklausos protokolas, 1944 11 13, Balninkai, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-14194, l. 12 atv., Alfonso Narušio apklausos protokolas, 1944 11 13, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 27895/3, l. 11.

⁹⁰ Juozo Steikūno tardymo protokolas. 1959 12 21, Vilnius, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 46354/3, t. 1, l. 66-67.

⁹¹ Julijono Reinarto liudytojo apklausos protokolas, 1959 12 21, LYA, f. K-1, ap.58, b. 46354/3, t. 2, l. 6.

⁹² Petro Stumbro tardymo protokolas, 1960 01 18, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 46354/3, t.1,l. 165.

⁹³ Igno Kraujūno apklausos protokolas, 1949-04-05, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-16937, l. 58.

⁹⁴ K. Strazdas, *Lietuvos laisvės kovos ideologas...*, p. 157.

⁹⁵ *Laisvės kovotojų prisiminimai*, sud. Romas Kaunietis, VII knyga, I d., Vilnius, 2009, p. 491.

⁹⁶ Trėmimo grupės protokolas, 1941 06 13, LYA, f. V-5, ap. 1, b. 37005, l. 24.

⁹⁷ Nikodemo Šaduikio liudytojo tardymo protokolas, 1960 03 07, Vilnius, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 46354/3, t.1, l. 273 atv.

⁹⁸ K. Strazdas, *Mokytojas plk. Juozapas Šibaila...*, p. 174.

⁹⁹ B. Gailius, *Partizanai tada ir...* p. 219.

¹⁰⁰ N. Gaškaitė, D. Kuodytė, A. Kašėta, Bonifacas Ulevičius, *Lietuvos partizanai...*, p. 324.

¹⁰¹ Stepono Urbanavičiaus apklausos protokolas, 1944 11 13, Balninkai, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-14194, l. 15.

¹⁰² *Aukštaitijos partizanų prisiminimai*, sud. Romas Kaunietis, IV knyga..., p. 455.

¹⁰³ Ten pat, p. 454, 455.

¹⁰⁴ Marijos Pranevičiūtės tardymo protokolas, 1950 06 10, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-9402, l. 62.

¹⁰⁵ Stasio Gimbučio tardymo protokolas, 1949 11 09, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 210, l. 290.

¹⁰⁶ Pažyma apie banditų ir jų grupių likvidaciją Ukmergės apskrityje, 1944 09 20, LYA, f. K-41, ap. 1, b. 1756, l. 111.

¹⁰⁷ K. Strazdas, *Ukmergės krašto laisvės kovų keliais*, Kaunas, 2011, p. 51.

- ¹⁰⁸ Ten pat, p. 53, 58.
- ¹⁰⁹ Ten pat, p. 84.
- ¹¹⁰ *Laisvės kovotojų prisiminimai*, sud. Romas Kaunietis, VII knyga, II d., Vilnius, 2010, p. 27.
- ¹¹¹ Ten pat, p. 89.
- ¹¹² N. Gaškaitė, D. Kuodytė, A. Kašėta, B. Ulevičius, *Lietuvos partizanai 1944–1953 m.*, Kaunas, 1996, p. 326.
- ¹¹³ Ten pat, p. 327.
- ¹¹⁴ Vinco Meilaus tardymo protokolas, 1947 07 05, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 8648/3, t. 2, l. 67.
- ¹¹⁵ Vinco Rakausko tardymo protokolas, 1947 06 06, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 14872, l. 16–18.
- ¹¹⁶ Bronės Misiūnaitės tardymo protokolas, 1947 12 12, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 8162/3, l. 29.
- ¹¹⁷ *Aukštaitijos partizanų prisiminimai...*, IV knyga, p. 485.
- ¹¹⁸ Dieduko (J. Šibailos) laiškas Narui (V. Rakauskui), nedatuotas, prasideda „Prieteliau...“, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-14872, l. 200–96.
- ¹¹⁹ Agento Algirdo agentūrinis pranešimas, 1950, (kopija), LYA, f. K-30, ap. 1, b. 211, l. 112.
- ¹²⁰ Elenos Palepšytės-Eglės laiškas J. Šibailai-Diedukui, 1947 06 06, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-14994, l. 87–2.
- ¹²¹ Partizano Žėruolio (agento Mokytojo) laiško J. Šibailai-Merainiui projektas, 1952 11 20, (vertimas į rusų k.), LYA, f. K-30, ap. 1, b. 218, l. 368.
- ¹²² Šiaurės Rytų Lietuvos srities Vytauto, Algimanto, Didžiosios kovos apygardų ir rinktinių vadovybės suvažiavimo, įvykusio 1948 05 01, nutarimas, *Laisvės kovos 1944–1953 metais*, (sud. Kuodytė D., Kašėta A.), Kaunas, 1996, p. 286.
- ¹²³ N. Gaškaitė – Žemaitienė, *Žuvusiųjų prezidentas...*, p. 186.
- ¹²⁴ Izabelės Vilimaitės tardymo protokolas (kopija), 1949 02 22, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 721, l. 114–116.
- ¹²⁵ „Vakarų ir Rytų sričių atstovų 1948 m. lapkričio mėn. 10–12d. posėdžio protokolas apie pagrindinio vyriausiosios vadovybės atkūrimą“, *Laisvės kovos 1944–1953 metais...*, p. 290, 291.
- ¹²⁶ Jonas Žemaitis-Vytautas, *Apybraiža apie pagrindinio organizacijų nuo BDPS sužlugimo iki pastarojo meto*, Laisvės kovų archyvas, Nr. 3, Kaunas, 1993, p. 82.
- ¹²⁷ Vakarų ir Rytų sričių atstovų 1948 m. lapkričio mėn. 10–12d. posėdžio protokolas apie pagrindinio..., p. 291.
- ¹²⁸ J. Žemaitis-Vytautas, *Apybraiža apie pagrindinio organizaciją...*, p. 82.
- ¹²⁹ Jono Žemaičio tardymo protokolas, 1953 07 14, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 33960/3, l. 169–170.
- ¹³⁰ J. Žemaitis-Vytautas, *Apybraiža apie pagrindinio organizaciją...*, p. 83.
- ¹³¹ Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos posėdžio protokolas, 1949 m. vasario mėn. 11–17 d., *Laisvės kovos 1944–1953 metais...*, p. 300.
- ¹³² Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio statutas, 1949 m. vasario mėn., *Laisvės kovos 1944–1953 metais...*, p. 332, 333.
- ¹³³ LLKS Tarybos 1949 m. vasario 16 d. Deklaracija ir signatarai [interaktyvus], <http://genocid.lt/muziejus/lt/754/a/> [2016 05 04].
- ¹³⁴ LLKS Tarybos Prezidiumo nutarimas dėl Visuomeninės veiklos bei sąjūdžio spaudos, *Laisvės kovos 1944–1953 metais...*, p. 320–321.
- ¹³⁵ Viktoro Šniuolio tardymo protokolas, 1954 01 13, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 28600/3, l. 120.
- ¹³⁶ LLKS Pietų Lietuvos srities Visuomeninės dalies viršininko K. Baliukevičiaus-Rainio pranešimas Visuomeninės dalies vadovybei apie 1949 m. antrojo pusmečio veiklą, 1950 02 15, *Laisvės kovos 1944–1953 metais...*, p. 397–402.
- ¹³⁷ Viktoro Šniuolio tardymo protokolas, 1954 01 10, LYA, f. K-1, ap. 58, b. 28600/3, l. 100–101.
- ¹³⁸ Agento Jurgino (buv. partizano Jono Kimšto) agentūrinis pranešimas, 1952 12 22, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 218, l. 311.
- ¹³⁹ D. Kuodytė, *Lietuvos rezistencijos centralizacijos klausimu*, Laisvės kovų archyvas, t. 7, Kaunas, 1993, p. 71.
- ¹⁴⁰ Marijos Pranevičiūtės tardymo protokolas, 1950 06 07, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-9402, l. 25.
- ¹⁴¹ Marijos Pranevičiūtės tardymo protokolas, 1950 07 06, LYA, f. K-1, ap. 58, b. P-9402, l. 120, 121.
- ¹⁴² Aktas, 1950 07 05, *Aukštaitijos partizanų prisiminimai*, (sud. R. Kaunietis), II knyga, I dalis, Vilnius, 1998, p. 251, 252.
- ¹⁴³ Agento Vilniaus agentūrinis pranešimas, 1950 10 04 (kopija), LYA, f. K-30, ap. 1, b. 211, l. 244, 245.
- ¹⁴⁴ LLKS tarybos prezidiumo pirmininko J. Žemaičio-Vytauto laiškas J. Šibailai-Merainiui, N. Gaškaitė-Žemaitienė, *Žuvusiųjų...*, p. 473, 474.
- ¹⁴⁵ LLKS tarybos prezidiumo pirmininko J. Žemaičio-Vytauto laiškas J. Šibailai-Merainiui, N. Gaškaitė-Žemaitienė, *Žuvusiųjų...*, p. 473.
- ¹⁴⁶ LLKS Tarybos Rytų Lietuvos sekcijos narių posėdžio protokolas, 1952 06 07, Krėvė, (vertimas į rusų k.), LYA, f. K-30, ap. 1, b. 215, l. 213, 214,

LLKS Tarybos Rytų Lietuvos sekcijos narių posėdžių protokolas, 1952 06 08–09, Krėvė, (vertimas į rusų k.), LYA, f. K-30, ap. 1, b. 215, l. 215–216.

¹⁴⁷ LLKS Tarybos Prezidiumo Rytų sekcijos vadovo aktas, Nr. 1, 1952 06 09, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 215, l. 212.

¹⁴⁸ Dieduko (J. Šibailos) laiško Žygūnui (J. Kimštui) vertimas į rusų k., nedatuotas, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 215, l. 230–234, Algimanto laiško Žygūnui vertimas į rusų k., nedatuotas, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 215, l. 235.

¹⁴⁹ Pažyma apie Šiaurės-Rytų Lietuvos partizanų formuotę, f. K-30, ap. 1, b. 221, l. 66.

¹⁵⁰ Agento Jurgino (buv. partizano Jono Kimšto) agentūrinis pranešimas, 1952 11 02, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 218, l. 183.

¹⁵¹ N. Gaškaitė-Žemaitienė, *Žuvusiųjų...*, p. 318.

¹⁵² Daugiau informacijos – agentūrinėje byloje „Rytai“, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 218, 291, 220.

¹⁵³ Agento Jurgino (buv. partizano Jono Kimšto) agentūrinis pranešimas 1952 11 mėn., K-30, ap. 1, b. 219, l. 1.

¹⁵⁴ Partizano Žėruolio (agento Mokytojo) laiško J. Šibailai-Merainiui projektas, 1952 11 20, (vertimas į rusų k.), LYA, f. K-30, ap. 1, b. 218, l. 368.

¹⁵⁵ Agento Jurgino (buv. partizano Jono Kimšto) agentūrinis pranešimas 1952 11 mėn., K-30, ap. 1, b. 219, l. 1.

¹⁵⁶ Pranešimas apie V. Nevarauskio panaudojimą, 1953 02, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 216, l. 305–306.

¹⁵⁷ Pažyma Povilo Žilio bylai-formuliarui, LYA, f. K-30, ap. 1, b. 715, l. 109–110.

¹⁵⁸ LGGRTC archyvas, b. Š-61.

¹⁵⁹ Ideologija [interaktyvus] in: <http://www.lkz.lt/startas.htm> [2016 05 14].

¹⁶⁰ Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos posėdžio protokolas, 1949 m. vasario mėn. 11–17..., p. 298.

¹⁶¹ K. Strazdas, *Lietuvos laisvės kovos ideologas...*, p. 149.

¹⁶² Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos posėdžio protokolas, 1949 m. vasario mėn. 11–17..., p. 299.

¹⁶³ *LLKS programinės gairės, Partizanai apie*

politiką, pasaulį ir save. 1944–1956 m. partizanų spaudos publikacijos, sud. N. Gaškaitė..., p. 633.

¹⁶⁴ *Apie kultūrą, demokratiją ir laisvės kovas, Partizanai apie politiką, pasaulį ir save. 1944–1956 m....*, p. 562.

¹⁶⁵ Ten pat, p. 563.

¹⁶⁶ Ten pat, p. 564.

¹⁶⁷ Ten pat.

¹⁶⁸ *LLKS programinės gairės, Partizanai apie politiką...*, p. 634.

¹⁶⁹ Ten pat.

¹⁷⁰ LLKS Visuomeninės dalies instrukcija partizanų vadams apie kovotojų dvasinį ir visuomeninį parengimą bei Visuomeninės dalies uždavinius ir tikslus, 1949 03 15 (nuorašas), Lietuvos laisvės kovos 1944–1953 metais..., p. 380, 381.

¹⁷¹ Lietuvos Laisvės Kovos Sąjūdžio Tarybos politinė deklaracija, Lietuvos laisvės..., p. 312.

¹⁷² LLKS Visuomeninės dalies instrukcija partizanų vadams apie kovotojų dvasinį ir visuomeninį parengimą bei Visuomeninės dalies uždavinius ir tikslus, 1949 03 15 (nuorašas), Lietuvos laisvės kovos..., p. 380.

¹⁷³ K. Strazdas, *Lietuvos laisvės kovos ideologas...*, p. 164.

¹⁷⁴ *Laisvosios spaudos reikšmė, Lietuvos laisvės kovos 1944–1953 metais...*, p. 616.

¹⁷⁵ Kęstučio apygardos vado adjutanto Pūgos laiškas LAV dėl LLKS organo pavadinimo, 1949 06 29, LYA, K-12, ap. 1, b. 6, l. 34.

¹⁷⁶ J vadovybės ir N srities atstovo 1949 08 24 posėdžio protokolas, LYA, f. K-12, ap. 2, b. 1, l. 87.

¹⁷⁷ *Apie kultūrą, demokratiją ir laisvės kovas, Partizanai apie politiką, pasaulį ir save. 1944–1956 m....*, p. 565.

¹⁷⁸ Ten pat.

¹⁷⁹ A. Merkelis, *Jaunoji Lietuva. L. T. J. „Jaunosios Lietuvos“ s-gos siekimai, idėjos, vadai ir penkerių metų veikimo apžvalga*, p. 24, 25.

Gauta 2021 11 15

Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Didžioji g. 17, Vilnius

Enrika Kripienė

JUOZAS ŠIBAILA-MERAINIS

Summary

During the investigation it was established that the case of Juozas Šibaila, one of the freedom fighters, can be regarded as an individual's voluntary act of joining the guerrilla struggles. His decision most likely was determined by the factors between some groups. First of all, these were national and cultural values and the position on the issue of defence of the state. They are testified to by professional (teacher's) activities and his active participation in different public organisations: the Lithuanian Riflemen's Union, the Lithuanian National Youth Union 'Jaunoji Lietuva' (Young Lithuania), also, possible cooperation with intelligence of Lithuania, organising local rebel groups in 1941, membership in the Local Force. This has to be assumed that it was purely personal reasons that greatly influenced the crucial decision to become a partisan – the desire to take revenge on the Soviets for deporting his family, the perception that there was nowhere to draw back – Juozas Šibaila, as an unreliable social element, had been the focus of the repressive structures of the occupiers since 1940. After the re-occupation, he was threatened with being taken to court and sentenced to death for taking part in the persecutions of Soviet activists and for other kinds of activities carried out in the summer of 1941. Juozas Šibaila, a teacher and an active propagator of nationality, had the authority and enjoyed high reputation in the environs of his place of residence, which he always tried to maintain and justify; hence, his early joining armed resistance, organising the first groups of partisans seems quite natural.

His work in the headquarters of different underground structures where he was responsible for publishing the press and proclamations, preparing documents necessary for centralisation or their drafts, successful attempts to draw as many teachers in the fights for freedom as possible, which took the greatest part of time of Juozas Šibaila as a partisan, as well as the analysis of his personal correspondence, allows

us to state that this person was perfectly aware of the importance and significance of public, ideological-intellectual component to the fights for freedom. Such external attributes as codenames of Diedukas and Merainis which are atypical of a freedom fighter, the appearance resembling an ordinary peasant, suggest that the image of a fighter-hero was alien to him. He was a strict, authoritative and respected leader of partisans who managed to establish close, family relations with his brothers-in-arms. The importance and significance of Juozas Šibaila to the post-war armed underground is undeniable.

In his ideological texts Juozas Šibaila-Merainis spoke mainly about political aspirations of the Union of Lithuanian Freedom Fighters (ULFF) and moral-spiritual side of the fights. According to him, close links of democracy and Christian morality related these spheres. He tended to treat partisan resistance to the Soviets, first and foremost, as a struggle for the well-being of all humanity determined and inspired by the Lord. Having examined Juozas Šibaila's written legacy in this field, as well as the way he was valued by the members of the underground, it can be stated that, on the one hand, the majority of the values and concepts fostered therein may be fundamental and inseparable from armed post-war resistance, and, on the other hand, their presentation and the chosen means of expression seemed to the majority of the partisans difficult to understand and were unacceptable. It might be that a large part of partisans, unlike Juozas Šibaila, imagined fights for freedom simply as war waged by the members of the underground for freedom of the state rather than that of an individual. Consequently, though Merainis' above-mentioned texts were significant and valuable, in some cases it cannot be stated that they had a considerable impact on the world outlook of an ordinary partisan or a common peasant.